

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Tomáš Jirsa

Kolektivizace v obci Němětice v letech 1950-1960

Collectivization in the village Nemetice in 1950-1960

Praha 2013

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D

Poděkování:

Tato práce by zřejmě nevznikla bez trpělivé a laskavé pomoci a vstřícnosti řady osob, jimž bych rád touto cestou poděkoval a vyjádřil svou vděčnost. V první řadě se jedná o Doc. PhDr. Michala Stehlíka, Ph.D., děkana Filozofické fakulty UK, který mne v řadě případů nasměroval k zajímavým textům týkajícím se mého tématu a povzbuzoval mne k dalšímu rozvoji práce. Stejně tak bych rád poděkoval i prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc.; JUDr. Jiřímu Georgievovi Ph.D.; Mgr. Liboru Svobodovi Ph.D.; a Mgr. Jiřímu Urbanovi, s nimiž jsem některé aspekty své práce konzultoval. Za trpělivou podporu v mém bádání pak vděčím své přítelkyni a všem členům své rodiny.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 31. července 2013

Tomáš Jirsa

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

kolektivizace, mikrohistorická sonda, Němětice, Jednotné zemědělské družstvo, socializace venkova, zemědělství, perzekuce, právní rámec, likvidace soukromého zemědělství, politické soudní procesy, Strakonický okres.

Klíčová slova (anglicky):

collectivization, micro-historical probe, Nemetice, Common Agricultural Cooperative, rural socialization, agriculture, persecution, legal framework, destruction of private farming, political trials, district of Strakonice.

Abstrakt (česky)

Podstatou práce je zaměření se na vysvětlení problematiky kolektivizace českého venkova na příkladu jihočeské vesnice Němětice v období let 1950-1960 s pomocí metody mikrohistorické sondy do života této obce.

Úvod práce se zabývá představením kontextu Českobudějovického kraje a strakonického okresu a charakteristikou obce v období před nástupem kolektivizace z hlediska politického, náboženského a sociálně-ekonomického. Důraz je dáván na specifika, která odlišovala Němětice od běžné obce podobné velikosti.

Hlavní část práce se věnuje událostem celostátního měřítka majícím návaznost na dění v obci, právnímu rámci připravované kolektivizace a vylíčení procesu založení a fungování JZD v obci. Cílem této části je popsat metody, jež měly zlomit odpor proti kolektivizaci a přimět rolníky ke vstupu do JZD.

Hlavní důraz autor klade na vylíčení poslední etapy kolektivizace v obci probíhající v letech 1956-1959, v níž došlo k definitivnímu ustavení JZD III. typu a kulackému procesu s padesátihektarovým sedlákem Milošem Boháčem.

Cílem této práce je zhodnocení role obce v celém regionu, popsání forem perzekucí osob z vesnice na osudech tří modelových občanů – padesátihektarového sedláka, mlynáře a středního zemědělce a podání analýzy rozpadu mezisousedských vztahů a vztahu rolníka k půdě v průběhu deseti let intenzivní socializace venkova.

Abstract (in English):

The basis of the text is focusing on the explanation of the topic of the collectivization of Czech country on the example of the South Bohemian village Nemetice between years 1950-1960, with the use of micro-historical probe to the life of the village.

The introduction of the work is dealing with the presentation of the context of the region of Ceske Budejovice and the district of Strakonice, and characteristic of the village in the time before the beginning of the collectivization, from the political, religious and socio-economic point of view. Emphasis is put on the specifics which distinguished Nemetice from common village of the similar size.

The main part of the text is focused on the events of statewide scale in the connection with the events in the village, the legal framework of the prepared collectivization, and the description of founding and running the collective farming (JZD) in the village. The aim of this part is to describe the methods which were supposed to suppress the resistance against the collectivization and force the farmers to joining the Common Agricultural Cooperative.

The author puts great emphasis on the description of the last phase of collectivization in the village, happening from 1956 to 1959, in which the final establishment of the Common Agricultural Cooperative of the third type and the political trial against the great farmer Miloš Boháč took place.

The aim of the text is evaluation of the role of the village in the whole region, description of the forms of persecution of the inhabitants of the village based on the life stories of three modal citizens: fifty-hectare farmer, miller and medium farmer, and presentation of analysis of the disintegration of the neighbour relations and the farmers' relation to the land during ten years of intensive socialisation of the country.

OBSAH

Úvod.....	6
1. Němětice – představení obce	10
2. Události poválečných let (1945-1948)	12
3. Od února 1948 k vytvoření JZD I. typu (1948-1950)	20
4. Fungování JZD I. typu (1950-1951).....	29
5. Od vytvoření JZD III. typu až po jeho postupný rozpad (1952-1954)	36
6. Od zatčení Boháče po proces s „kulakem“ (1955-1956)	41
7. Tlak na soukromníky ve 2. polovině 50. let (1956-1959)	45
8. Dozvuky	50
Závěr.....	52
Seznam pramenů a literatury	57
Obrazová příloha a kopie dokumentů	58

Úvod

Tématem mé práce je kolektivizace českého venkova. Jedná se o časově jasně ohraničený proces, který byl odstartován v únoru 1949 přijetím zákona č. 69/1949 Sb., o JZD, a ukončen v roce 1960, kdy byl v Československu podle prohlášení vládních míst dobudován socialismus. Na československém venkově došlo v tomto období k přechodu od soukromých forem hospodaření k formám kolektivním. Dělo se tak po vzoru vytváření kolchozů v Sovětském svazu ve 30. letech - proti vůli původních soukromých majitelů za pomoci různých způsobů nátlaku na ně. Tento proces ve svém důsledku znamenal mnoho lidských životů a způsobil nevratné změny ve společnosti – mimo jiné rozrušil po staletí budovaný vztah rolníků k půdě a odstranil selský stav jako jeden z pilířů národa.¹

Téma své práce jsem místně omezil na katastr obce Němětice a časově vymezil na období 1950-1960. Píšu ale i o událostech předchozích, pokud je to potřeba pro pochopení určitých souvislostí. Přestože je 20. století českými historiky hojně zpracováváno, a zejména o zlomových okamžicích, takzvaných „osmičkových“ letech, vyšlo již mnoho literatury, období kolektivizace v ČSR se těší spíše menšímu zájmu badatelů. Pokud jde konkrétně o kolektivizaci obce Němětice, nenašel jsem žádnou práci syntetické povahy, která by se tímto tématem zabývala. V tomto je tedy má práce nová.

Jaký jsem měl motiv k sepsání práce o kolektivizaci? Důvodů bylo několik. V první řadě to byly důvody osobní. Můj dědeček František Jirsa byl posledním soukromým zemědělcem v obci a okolnostmi byl donucen vstoupit do družstva, ač nebyl přesvědčen o kladech společného obdělávání půdy.

Za druhé se domnívám, že kolektivizace je téma do jisté míry aktuální. Dodnes se potýkáme s následky rozorávání mezí. Tyto necitlivé zásahy do krajiny způsobily značné ekologické škody: zvýšení náchylnosti půdy k vodní a větrné erozi nebo snížení schopnosti krajiny zadržovat vodu. Půda podléhající erozi zanáší koryta řek a v kombinaci s druhým z problémů hrozí, že náhlé, bleskové povodně budou přicházet častěji než kdy dříve. Jedině tím, že se budeme zajímat o kořeny problému, můžeme najít jeho odpovídající řešení, které v tomto konkrétním případě spočívá v obnovování přirozených krajinných stabilizačních prvků - luk v nivách potoků, mezí, stromových alejí, polních cest atp.²

¹ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 128

² LOKOČ, Radim. Enviromentální aspekty kolektivizace zemědělství na příkladu obce Oldřišov na Opavsku. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 249.

Zároveň se domnívám, že o kolektivizaci je stále nutné psát a připomínat si ji. V období kolektivizace bylo omezováno jedno ze základních lidských práv – vlastnické právo. Toto právo považuji za jedno z nejdůležitějších, jelikož jakékoliv jeho omezování může v konečném důsledku ohrozit samu existenci člověka. Pro naši dobu je příklad kolektivizace varovný. V minulých letech se u nás objevily úvahy o tom, že by se měly upravit právní normy tak, aby vyvlastňování ve veřejném zájmu bylo jednodušší. Tyto úvahy byly spojeny s tehdejší potřebou usnadnit stavbu velkých investičních projektů – továren, vodních děl, letišť a komunikací. Definice veřejného zájmu měla být podle politiků, kteří změnu prosazovali, volnější, aby mohl být nový zákon použit v co největším množství případů. Jak nás učí historie, účelová změna legislativy, a tím pádem i podryvání kořenů právního státu nikdy nepřineslo nic dobrého.

Pro každého, kdo se zajímá o období po Únoru 1948, je důležité pochopit proces kolektivizace. Podle mého mínění jen opravdová znalost tohoto procesu napomáhá pochopit brutalitu, kterou se vyznačovalo období na počátku 50. let. Je to akce pro stalinskou dobu v ČSR příznačná.

Mám-li odpovědět na otázku, proč jsem si vybral právě Němětice pro téma své práce, přiznám se, že je to mezi jinými motivy také kvůli zajímavému průběhu kolektivizace v této obci, v němž se také odrážela specifičnost kraje, v němž je umístěna. Proces kolektivizace totiž neprobíhal ve všech krajích, obcích a okresech stejně rychle. V tomto období byly Němětice součástí okresu Strakonice a od 1. ledna 1949 nově konstituovaného Českobudějovického kraje. Rozdíly v rychlosti postupu kolektivizace byly dány místními přírodními podmínkami nebo také odlišnou sociálně-ekonomickou strukturou. Českobudějovický kraj byl specifický tím, že se jednalo o kraj velmi konzervativní, v němž měla náboženská víra velký vliv na jednání lidí a v němž si v předválečném období vybudovala silnou pozici agrární strana, zejména v okresech Strakonice a Vodňany. V tomto kraji i vzhledem k výše uvedeným skutečnostem probíhal proces kolektivizace až do poloviny 50. let velmi pomalým tempem.³

Dovolím si říci, že v ČSR existovaly obce, ve kterých už v průběhu roku 1949 vstoupila do družstva naprostá většina rolníků. Když už ne z nadšení, tak minimálně kvůli tomu, že v obci byl nedostatek mladých a staří hospodáři již nemohli sami obstarat všechny své pozemky. Naproti tomu některé okresy byly z pohledu celého státu v rychlosti postupu

³ Svá tvrzení čerpám z příspěvku Mgr. Libora Svobody, PhD. „Kolektivizace v Českobudějovickém kraji v 50. letech“ předneseném dne 25. 4. 2012 v Jindřichově Hradci na konferenci *Kolektivizace v Československu*, v němž několikrát výslovně zmínil strakonický okres v souvislosti s velkým odporem proti kolektivizaci.

kolektivizace pozadu a strakonický okres k těmto okresům patřil.* Například se v něm i v 70. letech nacházely obce, ve kterých ještě hospodařili soukromí zemědělci. Němětice byly neobvyklé tím, že už od dob předúnorových zde byly síly příznivců a odpůrců kolektivizace poměrně vyrovnané. Žilo zde několik přesvědčených komunistů, kteří se snažili kolektivizaci maximálně urychlit za použití všech možných prostředků, a zároveň několik velkých sedláků, kteří se združstevňováním nesouhlasili. JZD se sice v obci ustavilo, ale po dlouhou dobu nebylo životaschopné - bylo neustále na pokraji rozpadu.

Na tomto místě se musím zastavit a učinit jednu poznámku k rozvoji poznatků o procesu kolektivizace v ČSR v naší odborné literatuře, trendech v současné historiografii a cestách, jimiž se práce o tomto tématu mohou ubírat v budoucnu. V polistopadovém období se ukázal nedostatek historických prací objektivně pojednávajících o procesu kolektivizace a stavu českého zemědělství v 50. letech. Existovaly sice některé práce Antonína Václavů⁴ a Jana Peška,⁵ ale ty byly silně poznamenány oficiálním dobovým výkladem dějin kolektivizace. Až po přelomu tisíciletí nastal v historickém bádání o tomto tématu obrat a průkopníkem na tomto poli byl historik Karel Jech, který v roce 2001 uveřejnil knihu *Soumrak selského stavu*. Za touto prací následovala v roce 2008 kniha *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy* od téhož autora a závěry konference *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti* sestavené mladší generací autorů Petrem Blažkem a Michalem Kubálkem. Posledním příspěvkem k problematice protikulackých represí byla kniha již výše zmíněného tria autorů *Akce K* vydaná v roce 2010. Nicméně, jak naznačily závěry konference *Kolektivizace v Československu* konané v roce 2012 v Jindřichově Hradci, po zmapování dopadů kolektivizace v celostátním měřítku se bude budoucí vývoj na tomto poli historického bádání ubírat cestou dílčích prací vytvořených metodou mikrohistorických sond do života jednotlivých vesnic se zaměřením nikoliv na jen

* pozn. autora: Toto tvrzení opírám mimo jiné i o Karla Jecha, který se ve své knize *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy* o strakonickém okrese několikrát výslovně zmiňuje v souvislosti s odporem proti některým opatřením namířeným proti sedlákům. K tomu srovnej: JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 147 - v okrese Strakonice byly v roce 1952 obce, jejichž místní funkcionáři nesouhlasili s vylučováním sedláků z MNV; op. cit., s. 152 - koncem roku 1952 se našlo několik obcí na Strakonicku, jejichž místní funkcionáři odmítli zapisovat sedláky, kteří byli dobrými sousedy na kulacké seznamy; op. cit., s. 177 - v některých okresech bylo prokurátoru bráněno, aby podal žaloby na kulaky. V okrese Strakonickém prokurátor nemohl kvůli místním veřejným činitelům vyřídit 35 trestních oznámení; pozn.: všechny opatření budou ještě níže podrobně rozvedeny a neznámé pojmy vysvětleny.

⁴ Viz například VÁCLAVŮ, Antonín, *Agrární a rolnická otázka v Československu*, Praha: Ideologické oddělení KSČ, 1968.

⁵ Viz PEŠEK, Jan, *Obrat ve združstevňování československého zemědělství v letech 1957-1958*, in: *Československý časopis historický*, roč. 34/1986, č. 4, s. 497-510. Z jeho prací zabývajících se jižními Čechami doporučuji: PEŠEK, Jan, *Přerod jihočeské vesnice. K historii združstevňování zemědělství Českbudějovického kraje v letech 1949-1959*, České Budějovice: Jihočeské nakladatelství 1985.

na sedláky, jak se dělo v předchozím období, ale nově také na střední zemědělce a maloročníky.⁶

Z jakých pramenů jsem čerpal informace pro svou práci? Prameny, z kterých jsem čerpal, byly svou povahou jak písemné, tak ústní. Z písemných pramenů se jednalo o kroniku obce Němětice, dále pak o písemnosti uložené ve Státním okresním archivu Strakonice (dále jen SOkA Strakonice), zejména ve fondu MNV Němětice a v neposlední řadě také o knihu „Sedlákem, kulakem, dělníkem“, kterou napsal Miloš Boháč, největší sedlák v obci. Tato kniha mi dodala informace pro první polovinu 50. let. Pro ilustraci dobové atmosféry a propagandy mi posloužily články Strakonického budovatele - tehdejšího okresního periodika. Tyto prameny jsem doplnil informacemi získanými z rozhovorů s dvěma pamětníky: Josefa Karase - syna mlynáře, který byl uvězněn za účelem usnadnění průběhu kolektivizace v Němětích - a Františka Jirsy ml. - syna posledního soukromníka v obci Němětice. Každý z nich nabídl svůj pohled na události v obci (pohled živnostníka, pohled soukromě hospodářského zemědělce).⁷ Tato cenná svědectví mi pomohla pochopit to, co se stalo v obci v druhé polovině 50. let. Pramenů, z nichž se dá čerpat, je méně, než kdybych psal o jiném, obecnějším a širěji vymezeném tématu. Přesto si myslím, že k popisu průběhu kolektivizace v obci naprosto dostačují. Při své práci s prameny jsem se snažil hlavně o pečlivou interpretaci zápisů v obecní kronice. Nezajímalo mě jenom to, o čem tento pramen hovoří, ale také to, o čem zápisy z 50. let mlčí.

Pokud bych měl naznačit strukturu práce, nejdříve stručně podávám informace o obci, charakteristiku jejích obyvatel, zmiňuji některé důležité události z předválečné doby, a to vše na základě informací z pamětní knihy obce Němětice. V další části popisují události let 1945-1948 podstatné pro další vývoj. Následující kapitoly jsou časově přibližně vymezeny od února 1948 do vytvoření JZD I. typu (1948-1950), dále pokračují: fungování JZD I. typu (1950-1951), od vytvoření po postupný rozpad JZD III. typu (1952-1954), od zatčení Boháče po proces s „kulakem“ (1955-1956) a v posledních kapitolách se věnuji tlaku na soukromníky ve 2. polovině 50. let (1956-1959) a dozvukům.

⁶ Tento závěr vyplývá z příspěvku prof. PhDr. Jany Burešové, CSc. „*Problematika výzkumu dějin kolektivizace v České republice a v Československu (témata, metody, výsledky)*“ předneseném dne 25. 4. 2012 v Jindřichově Hradci na konferenci *Kolektivizace v Československu*.

⁷ K problematice paměť versus pramen viz metodologické práce: GOFF, Jacques Le, *Paměť a dějiny*, 1. vyd., Praha: Argo, 2007, dále pak LEDUC, Jean, *Historici a čas*, 1. vyd, Bratislava: Kalligram/Anthropos, 2005, a VEYNE, Paul, *Jak se píšou dějiny*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010.

1. Němětice – představení obce

Obec Němětice se nachází v jižních Čechách a konkrétně leží 8 km jihojihozápadním směrem od Strakonic a 4 km severně od Volyně. Obecní katastr sousedí s katastry obcí Strunkovice nad Volyňkou na severu, Libětice na severozápadě, Nihošovice na západě, Volyně a Přečovice na jihu a Hoštice na východě.⁸ Obcí protéká ze západu na východ potok Peklov, který se následně vlévá do řeky Volyňky. Řeka Volyňka teče od Volyně, protíná katastr obce a směřuje dále na sever do Strakonic, kde tvoří pravý přítok řeky Otavy. Umístění v úrodném údolí řeky Volyňky pro obec znamená, že Němětice jsou položeny poměrně nízko (438 m. n. m.)^{*} oproti okolní krajině. Na severozápadě se tyčí vrch Zámek (526 m. n. m.), na západě vrch Chrástava (522 m. n. m.), z jihu vystupuje vrch Nedomina (575 m. n. m.) a na východě za řekou Volyňkou se rýsuje zalesněná oblast nazývaná vždy „Hora“, která přechází v Kalný vrch (633 m. n. m.).^{**}

Obecní kronikář Jan Karas⁹ popisuje v kronice^{***}, jak vypadala obec v roce 1930, takto: „V Němětích je 34 čísel popisných. Celková výměra všech pozemků v katastrální obci jest 360 ha. V obci byl velkostatek patřící kapitule na hradě pražském, který byl v roce 1925 pozemkovou reformou rozparcelován. Zbytek polí a luk ve výměře 40 ha i s budovami byl přidělen Františkovi a Boženě Boháčovým ze Strunkovic.¹⁰ Parcelaci se dostalo do obce

⁸ Pro lepší představu o poloze obce a reliéfu okolní krajiny viz. též Přílohy č. 1 a 2 této práce.

^{*} *pozn. autora:* Jedná se o průměrnou nadmořskou výšku. Tento údaj uvádí oficiální stránky obce (<http://www.obec-nemetice.cz/>) a lze ho najít i na jiných internetových stránkách (<http://www.obce-mesta.info/> a další), které ovšem pravděpodobně toto číslo převzaly. V kronice obce se však setkáme s číslem nižším: 426 m. n. m. Na vině není chyba ve starším měření. Údaj zapsal mlynář Jan Karas. Mlýn postavený přímo u břehu Volyňky se nacházel níže, než samotná obec a J. Karas zapsal číslo ze svého vlastního pohledu. Přesnou nadmořskou výšku obce, jejíž katastr je kolem dokola lemován vrchy, není lehké určit. Ani jádro obce totiž neleží v rovině, ale postupně se svažuje jižním směrem od návsi k potoku Peklov. Proto je třeba brát výše uvedenou hodnotu jako průměrnou.

^{**} *pozn. autora:* Tolik vše o poloze obce, vodstvu a reliéfu. Jsem přesvědčen, že ráz krajiny, v které lidé žijí, se podepisuje výrazně do jejich života. Proto takový popis patří do obecné charakteristiky.

⁹ Jan Karas (1891-1984) – mlynář a později majitel pekárny. Vychoval dvě děti: Jana Karase (1924-1993) a Josefa Karase (*1930). Byl prvním kronikářem obce. Práce se ujal 1. března 1930, do pamětní knihy napsal úvod, historii obce od nejstarších časů, geografický popis katastru a události roku 1930.

^{***} *pozn. autora:* Kroniku jsem měl možnost podrobně prostudovat už v roce 2007, kdy se ještě nacházela v obci. Přibližně po roce byla z úřední povinnosti předána do Státního okresního archivu Strakonice (dále jen SOKA Strakonice), kde je uložena dodnes. Kronika byla zdigitalizována a je přístupná na adrese http://digi.ceskearchivy.cz/index_main.php?id=844. Považuji za více než pravděpodobné, že kronika doteď nebyla zmiňována v odborné literatuře, a to ze dvou důvodů. Přístup k ní byl před rokem 2008 omezený a Němětice patří velikostí k menším obcím. Je tudíž badatelsky méně atraktivní a její historii zkoumají pouze ti, kdo mají k obci nějaký vztah. Tato práce je proto zkoumáním tohoto tématu do jisté míry originální.

¹⁰ Miloš Boháč ve svých pamětech „*Sedlákem, kulakem, dělníkem*“ toto vysvětluje: „V roce 1926 se v sousední obci Němětice parceloval statek Proboštsví sv. Víta v Praze. Strunkovičtí sedláci potom museli jezdit na pole do Němětic a tak chtěli, aby někdo ze sedláků šel do Nemětic a oni že si vezmou jeho pozemky ve Strunkovicích. Tatínek s maminkou se přestěhovali do Němětic a tam si koupili ještě o 10 hektarů více, celkem 50 hektarů. Získali tak budovy a polnosti bývalého proboštsví.“

zdejší drobným zemědělcům 26 ha polí a 5 luk.“¹¹

Mezi důležité budovy v obci patřily dva mlýny, kam sváželi ostatní občané obilí na semletí. První z nich, mlýn Podhorských,¹² byl umístěn blízko u soutoku Peklova s Volyňkou a naháněl vodu z Peklova. Druhý mlýn – Karasův¹³ – byl postavený dál proti proudu řeky Volyňky. Karasův mlýn byl od vesnice poměrně vzdálený a stál prakticky na samotě poblíž hranic s přechovickým katastrem. V roce 1930 Jan Karas postavil u mlýna pekárnu.¹⁴

Nezanedbatelnou úlohu v životě tehdejších lidí hrálo náboženství. Z hlediska náboženského složení byli všichni obyvatelé Němětice římskými katolíci s výjimkou rodiny Karasovy, která vyznávala evangelictví.¹⁵ Náboženství napomáhalo tomu, aby se v mentalitě lidí přirozeně prosadily určité vlastnosti: úcta k dlouholetým tradicím a k autoritám, solidarita se slabšími, respekt k soukromému vlastnictví a další. * Co se týče budov, uprostřed obce stála malá kaple s obrazem matky Boží¹⁶ a u č.p. 10 byla Boží muka. Na pravidelné bohoslužby se chodilo do 4 km vzdáleného farního kostela ve Volyni. Poutě se pak vypravovaly do Volyně do kostela Malsička u hřbitova a do kostela „Andělů strážných“. Poutním místem byl i 2 km vzdálený nihošovický kostelík u sv. Antonína.

Za vzděláním děti z obce docházely 1,5 km do obecní školy v Nihošovicích postavené r. 1901 pro obě obce (Němětice a Nihošovice). Na druhý stupeň pak děti chodily do měšťanské školy ve Volyni.¹⁷

O politické situaci a o volbách v obci se takto rozepisuje druhý kronikář obce – Václav Potužník:¹⁸ „V prvních volbách do obcí konaných 15. června 1919 podle poměrného

¹¹ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 8, 10-11.

¹² Stavení č. p. 24: v obecní kronice je k mlýnu uvedena zajímavost, že jde o mlýn velmi starý – existovala k němu listina pocházející z roku 1532, Tamtéž, s. 7.

¹³ Druhý mlýn (č.p. 28) je mladší než mlýn Podhorských. Někdy se mu také říká „Hamr“, protože tu opravdu vodní kovárna v 19. století stála. Praděda pamětníka Josefa Karase (*1930) založil na tomto místě hamr na zelené louce. Jeho syn (což byl otec Jana Karase – prvního kronikáře) tu pak vybudoval mlýn – rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 2. 10. 2010; *pozn. autora*: Rod Karasů, v němž každá generace přidala něco nového, se vyznačoval velmi podnikavým duchem

¹⁴ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 28; *pozn.*: Josef Karas vzpomíná na to, jak se přišlo na nápad postavit pekárnu. Jeho maminka dělala dobrý chléb, který dávala ochutnat i sedlákům a jednoho den jeho otec (tj. Jan Karas) řekl: „Hrome, na tom by se dalo něco trhnout“ a začal stavět jednu pec za druhou – cit. z rozhovoru z 2. 10. 2010.

¹⁵ Josef Karas k tomu říká: „S tím nikdy nebyly problémy, protože lidé byli snášenliví. Když se ve škole učilo náboženství, odešli jsme ze třídy“ – cit. z rozhovoru z 10. 10. 2010

* *pozn. autora*: Což koneckonců byly také vlastnosti, které pomáhaly lidem přežít krutou realitu 50. let. Společně sdílené hodnoty podporovaly sousedskou sounáležitost a zabraňovaly prosazení nejtvrdějších metod třídního boje na vesnici.

¹⁶ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 11.

¹⁷ Tamtéž, s. 11-12.

¹⁸ Václav Potužník – se stal v pořadí druhým kronikářem obce, protože při kontrole dne 1. března 1936 byly minulé zápisy shledány v nedostatečném pořádku. Ze své paměti dopsal události 1. světové války v obci. Svě

zastoupení měla Republikánská strana¹⁹ většinu a starostou byl zvolen Josef Kotál. Při volbách druhých podávána byla jednotná kandidátka a za starostu obce byl zvolen František Lešek.“²⁰ O čtyři roky později (1927) se starostou stal Jan Matas. Ve čtvrtých volbách byl za agrárníky zvolen starostou František Tůma, který vydržel ve svém úřadu až do konce druhé světové války. Jeho zásluhou byl v roce 1934 vedle obecního domu (č.p. 11) postaven most přes potok Peklov.²¹

Pokud se jedná o kulturu v obci, kulturní život značně ožil poté, co v roce 1930 postavil Jan Trojan nový hostinec (č.p. 30) se společenským sálem.²² Místní sdružení republikánského dorostu²³ se v roce 1933 rozhodlo vybudovat v hostinci divadelní jeviště a za pomoci Františka Tůmy²⁴, který zdarma obstaral potřebné práce se dřevem, bylo jeviště opravdu postaveno. V hostinci „u Trojanů“ se poté v následujících letech hrálo mnoho divadelních představení.

2. Události poválečných let (1945-1948)

Po devět let se do obecní kroniky nepsalo a až v září 1946 se ujímá psaní kroniky František Tůma²⁵, dlouholetý starosta obce. Tůma v prvních zápisech vysvětluje, čím byla vynucena tak dlouhá přestávka v psaní: „Od roku 1938 nedala by se bývala sem napsati řádná pravda, poněvadž jsme byli skoro pod kontrolou.“²⁶ Všechny pamětní knihy byly pak v roce 1941 z nařízení tehdejších německých úřadů odevzdány ke zničení k okresnímu úřadu ve Strakonici. Neví se, proč poté nebyly zničeny, ale jisté je, že v roce 1946 byly navráceny zpět.²⁷

V kronice je zaznamenáno, jak se v roce 1938 pořádala sbírka na novou kapličku na

zápisy dovedl až do roku 1937 a čtivým způsobem informoval o obecních záležitostech za 1. republiky, o věcech důležitých pro zemědělský život na vesnici i o zprávách celostátního významu

¹⁹ Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu – zkráceně též agrárníci – největší česká politická strana v meziválečném období. Jako strana státotvorná tvořila základ prvorepublikových vlád. Díky svému programu zaměřenému na zemědělce získávala nejvíce hlasů na českém venkově

²⁰ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 28-29.

²¹ Tamtéž, s. 29.

²² Tamtéž, s. 27; pozn.: po druhé sv. válce se ve společenském sále konaly plesy.

²³ Mládežnická organizace agrární strany

²⁴ František Tůma – se narodil v Přešovicích a do Němetic se přijel v roce 1925, když si vzal Terezii, dceru Františka Hrubého z č.p. 21. Do roku 1939 pracoval jako tesařský vedoucí. V roce 1931 byl ve volbách zvolen starostou za stranu agrární a tuto funkci vykonával až do 25. května 1945. Po válce se stal třetím kronikářem obce a doplnil zápisy v kronice z dob války.

²⁵ Tůma se ukázal jako kronikář nesmírně politicky bystrý, který umí předpovědět budoucí události. Zatímco předchozí dva kronikáři používali při psaní některé starší kuretní tvary písmen, tak Tůmova ruka už je vypsána a písmo je sice méně zdobné, ale zato se podobá více našemu dnešnímu písmu – K porovnání stylu psaní jednotlivých kronikářů viz. Příloha č. 3 této práce.

²⁶ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 35.

²⁷ Tamtéž

popud občana Františka Boháče.²⁸ Po mnichovské konferenci všeobecně nebyla chuť nic dělat, tak se peníze prozatím ponechaly v záložně. Až v roce 1940, když o měně kolovaly různé pověsti, rozhodli se občané postavit si kapličku ještě za československé peníze. Stará kaplička byla rozbourána a na stavbě nové se podílela celá obec, což všechny ve válečných letech stmelilo. Německé kontroly chodily často a hledaly skryté zásoby, ale nikdo z obce za války zatčen nebyl.²⁹

Československo bylo v roce 1945 obnoveno jako lidová demokracie. Jednalo se sice o demokracii se svobodnými volbami, ale byla to demokracie do jisté míry limitovaná, protože do politického boje byly připuštěny jen některé strany. Počet politických stran byl omezen na čtyři české a dvě slovenské strany.³⁰ Nadále neměla existovat opozice - všechny strany byly součástí vlády Národní fronty.³¹ Z těchto faktů je vidět, že se Československo obnovilo v jiné podobě, než jakou mělo před válkou. To bylo koneckonců jasné už v průběhu války, jelikož všechny hlavní politické proudy v této době deklarovaly, že se po osvobození zasadí o provedení zásadních změn ve vnitřní a zahraniční politice.

Vládní program, dohodnutý v březnu 1945 v Moskvě a vyhlášený na osvobozeném území v Košicích dne 5. dubna 1945, napovídal, jakým směrem se poválečná ČSR bude ubírat. Např. článek IV. Košického vládního programu stanovil hlavní linii zahraniční politiky na základě spojení se Sovětským svazem ve smyslu smlouvy z 12. prosince 1943, a to ve vojenské, politické, ekonomické i kulturní oblasti. Košický vládní program prakticky ratifikoval začlenění Československa do sovětské sféry vlivu.³²

První poválečná vláda Národní fronty měla šestnáct českých a devět slovenských členů. Ministerským předsedou byl jmenován sociální demokrat Zdeněk Fierlinger. Klíčové resorty obsadili komunisté.³³

²⁸ František Boháč (1885–1944) – měl příznačné příjmení, jelikož byl s výměrou 50 ha nejbohatším sedlákem ve vsi. Byl otcem 5 dětí: Františka Boháče (1910–1976), Josefa Boháče (1912–1967), Anny Boháčové (1914–1980), Jaroslava Boháče (1916–1949) a Miloše Boháče (1927–2010). Nejstarší syn František se stal právníkem. V době studií se jako předseda studentského svazu znal s předsedou vlády Rudolfem Beranem. Po válce v roce 1948 začal pracovat na ministerstvu zemědělství, ale špatný posudek jeho činnosti na ministerstvu brzy ukončil. Syn Josef byl váženým hospodářem. Obhospodařoval 2 statky o velikosti 30 a 60 hektarů. Syn Jaroslav byl pokladníkem ve spořitelně a tragicky zemřel při dopravní nehodě. Nejmladší syn Miloš převzal po otci hospodářství v Němčicích - BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 6, 8–12.

²⁹ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930–1967, s. 37–39, 43.

³⁰ České strany: Čs. strana lidová, Čs. strana národně socialistická, Čs. strana sociálně demokratická a Komunistická strana Československa. Na Slovensku pak fungovaly Demokratická strana a Komunistická strana Slovenska. Později (před volbami) se přidaly další dvě: Strana slobody a Strana práce.

³¹ Dokonce i v rámci Národní fronty bylo obtížné hrát opoziční roli. Všechna jednání totiž měla končit dohodou, o které se nehlasovalo, ale vyžadoval se konsensus všech stran.

³² KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945–1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 11–12.

³³ Ministerstva vnitra, informací, zemědělství, práce a sociálních věcí. Zastoupení stran ve vládě Národní fronty mělo být paritní - každá strana měla ovládat 3 resorty. Komunistických ministrů bylo 6 (3 za KSČ a 3 za KSS).

Komunistická strana vyšla z odboje jako velká národní strana a také jako jediná strukturovaná síla schopná usměrňovat touhy po změně, které v té době pociťovaly široké vrstvy československé veřejnosti.³⁴ Naoko se KSČ po osvobození vydávala za pokračovatelku díla Tomáše Masaryka a za ústřední pilíř obnoveného Československa.³⁵

Pro účely práce zaslouží zvláštní pozornost to, jak se v republice po válce konstituoval nový model správy. Článek V. Košického programu požadoval nahrazení dosavadního „byrokratického a lidu vzdáleného správního aparátu“ volenými národními výbory.³⁶ Vznik a působení národních výborů upravilo vládní nařízení č. 4/1945 Sb. z 5. května 1945 ve znění nařízení vlády č. 44/1945 Sb. ze 7. srpna 1945. Místní, okresní a zemské národní výbory byly označeny za zastupitelské orgány a orgány veřejné správy³⁷ ve všech jejích stupních. Orgány národních výborů byly u MNV a ONV jejich rady. Ty volila ustavující schůze NV, na které musely být přítomny nejméně dvě třetiny členů. Z členů rady pak ustavující schůze volila předsedu NV, dále komise, případně tajemníka. Zásady pro složení národních výborů stanovila „Směrnice ministerstva vnitra pro místní a okresní národní výbory“ přijatá vládou 19. května 1945. Podle směrnice se členy národních výborů mohli stát pouze českoslovenští státní občané, kteří byli „příslušníky českého, slovenského nebo jiného slovanského národa, mají stálé bydliště v obci nebo okrese a dovršili 18. rok věku.“ Tyto osoby se měly „osvědčit v domácím odboji.“ Směrnice naopak vylučovala, aby byly členy národních výborů „osoby státně nespolehlivé“, což měly být osoby, „které vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, celistvosti, demokraticko-republikánské formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly anebo jiné osoby svěsti hleděly, podporovaly jakýmkoli způsobem německé nebo maďarské okupanty a takovouto činnost schvalovaly nebo podporovaly“. Z účasti v národních výborech měli být vyloučeni funkcionáři bývalé agrární a živnostenské strany s výjimkou těch osob, „které v období okupace svým bojem proti okupantům prokázaly skutečné vlastenecké a demokratické smýšlení.“³⁸

V obci Němětice probíhal konec války a vytváření národního výboru takto: Odpoledne 5. května přišli za Františkem Tůmou Josef Bláha a Jaroslav Boháč s tím, aby to vzal na vědomí, že již mají národní výbor. První národní výbor se ustavil za předsednictví Josefa

³⁴ RUPNIK, Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa*, 1. vyd., Praha: Academia, 2002, s. 191

³⁵ Hlavní ideolog strany V. Kopecký na VIII. sjezdu KSČ řekl: „Navazujeme na Masarykovo historické dílo, a přijímáme z Masaryka všechny živé hodnoty a především jeho demokratické a humanitní ideály, jež v nové formě uplatňujeme – op. cit. s. 195

³⁶ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 12

³⁷ pozn.: Tedy, jinými slovy řečeno, národní výbory v sobě spojovali funkce dřívější oddělené státní (politické) správy a samosprávy

³⁸ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 51-54

Bláhy ve složení: Jaroslav Boháč, Jan Kočka, Miroslav Vansa a František Páník³⁹, což byli převážně mladší občané. Dne 6. května osvobodily obec první americké tanky.⁴⁰

Po nějakém čase byl národní výbor doplněn o nové zastupitele. František Tůma k tomu píše: „Do těchto národních výborů prý nesměli být daní sedláci (nevím, proč byli takto odstrčeni, snad za to, že celou válku živilí lid). I bývalí obecní starostové byli zváni kolaboranty, že prý podporovali hospodářské kontroly za války. Snad to bylo za to, že celou válku chránili občany a nikdo z těch nových pánů nepřišel, aby se občanů zastal.“⁴¹ Doplněný národní výbor vypadal takto: Josef Bláha, Miroslav Vansa, František Páník, Jan Kyznar, Václav Dušek, František Lenc, František Kalous, Jaroslav Podhorský a František Věženský.⁴² Oproti předválečnému stavu se o společné záležitosti obce starali povětšinou bezzemci a záhumenkáři. Jedinou větší výjimkou mezi nimi byl mlynář Jaroslav Podhorský.⁴³ V rámci osidlování pohraničí po odsunu Němců posléze odešel Jan Kočka s rodinou a ve svém novém bydlišti zabral mlýn.⁴⁴

V roce 1946 všichni čekali s napětím na první poválečné volby. Volná soutěž politických stran nebyla připuštěna, chyběly některé předválečné strany - národní demokraté, živnostníci a především agrárníci. O zákazu agrární strany se rozhodlo v rámci zahraničního odboje a veřejnosti byl tento krok vysvětlován údajným protistátním postojem strany.⁴⁵ Vysvětlení to bylo nedostatečné a nevěrohodné, a proto na českém venkově zavládla – přes euforii z konce války - jistá roztrpčenost z rozpuštění agrární strany. Bývalí agrárníci začali přecházet k lidovcům, protože ČSL byla jedinou nesocialistickou stranou Národní fronty a sedláci u ní spatřovali největší záruku, že bude hájit soukromé vlastnictví a podnikání.⁴⁶ Miloš Boháč popisuje tehdejší dobu takto: „Po válce roku 1945 se již neobnovila politická strana agrární, která měla před válkou hlavní slovo v politice a zastupovala zemědělce a tím i vesnici. Zemědělskou politiku převzala strana lidová, svým zaměřením katolická. Strana

³⁹ Tři z uvedených zastupitelů – konkrétně Josef Bláha, František Páník a Jaroslav Boháč – šli s pár dalšími týden před koncem války v noci přestřihat telefonní dráty pod „Horu“. A tak si títo muži dokázali připsat zásluhu za odbojovou činnost - BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 18

⁴⁰ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 52; pozn. autora: Považuji za důležité zmínit, že obec osvobodili právě Američané a nikoliv Rudá armáda. Na budoucí politický vývoj na místní úrovni nebo například na výsledek voleb v roce 1946 mělo jistě nezanedbatelný vliv, která armáda byla v té určité části republiky armádou osvoboditelskou.

⁴¹ Tamtéž, s. 54

⁴² Tamtéž, s. 55

⁴³ pozn.: Podhorský měl podle údajů z roku 1947 výměru půdy 8,54 ha, přičemž pro rok 1945 nelze předpokládat žádnou radikální změnu - ve srovnání s jinými v obci stále toto hospodářství patřilo spíše mezi menší než větší.

⁴⁴ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 55

⁴⁵ Ministerstvo informací, vedené Václavem Kopeckým (KSČ), podporovalo obraz agrárníků jako kolaborantů a zrádců

⁴⁶ ROKOSKÝ, Jaroslav. Svobodný sedlák na svobodné půdě. Osud agrární strany v Československu po druhé světové válce. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 91-93, 95

komunistická začala po vesnicích agitací a sliby. Dost malých zemědělců ji volilo.⁴⁷ Komunisté opravdu nešetřili vlasteneckými hesly, podporu získávali programem ochrany soukromého podnikání a hospodaření,⁴⁸ zvláště dovedně využili prováděné poválečné pozemkové reformy, když přesvědčili rolníky, že půdu jim uděluje KSČ a nikoliv vláda.⁴⁹ Ze zrušení agrární strany nakonec nejvíce profitovali komunisté. Před válkou totiž vůbec nemohli proniknout na venkov, protože agrární strana zde měla pevnou pozici. Zároveň odstraněním agrární strany zmizela pro KSČ těžko překonatelná překážka socializace venkova.⁵⁰

Ve volbách konaných 26. května získala KSČ v českých zemích 40 % hlasů, národní socialisté 23,5 % hlasů, lidovci 20,2 % a sociální demokracie 15,6 %.⁵¹ Přímé volby do národních výborů se v letech 1945-1948 nekonaly, i když se s nimi původně počítalo. Prioritou bylo provedení parlamentních voleb v roce 1946 a volby do národních výborů byly odloženy na rok 1947, kdy se již neuskutečnily. Národní výbory tak byly po parlamentních volbách v roce 1946 pouze „rekonstruovány“ podle výsledků voleb do Ústavodárného národního shromáždění⁵² na základě vládního nařízení č. 120/1946 Sb.⁵³

V Němčicích dopadly volby v roce 1946 následovně: bylo odevzdáno 136 platných hlasovacích lístků. Z toho získali komunisté 67, lidovci 59, národní socialisté 9 a sociální demokraté 1. V obci byly jen dvě politické organizace: komunistická (předseda: František Lenc) a lidová (předseda: František Tůma). MNV byl podle výsledků parlamentních voleb rekonstruován tak, že v něm měli komunisté pět členů a lidovci čtyři členy. Za předsedu národního výboru byl zvolen opět Josef Bláha.⁵⁴

Po volbách v r. 1946 byly národním výborům dány některé nové pravomoci. Národní výbory prováděly konfiskační řízení, řízení o národní správě, ustanovovaly národní správce do menších podniků a majetkových podstat a po roce 1947 se podílely i na přípravě revize první poválečné pozemkové reformy a provedení zemědělských zákonů. V období 1945-1948 se postupně vytvářel systém podřízenosti MNV příslušným ONV.⁵⁵

⁴⁷ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 22

⁴⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav. Svobodný sedlák na svobodné půdě. Osud agrární strany v Československu po druhé světové válce. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 97

⁴⁹ V tomto případě bylo důležité, že ministerstvo zemědělství vedl Július Ďuriš (KSS)

⁵⁰ ROKOSKÝ, Jaroslav. Svobodný sedlák na svobodné půdě. Osud agrární strany v Československu po druhé světové válce. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 92

⁵¹ RUPNIK, Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa*, 1. vyd., Praha: Academia, 2002, s. 201

⁵² pozn.: přičemž se předpokládalo, že jde pouze o dočasné řešení

⁵³ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 91-92.

⁵⁴ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 57.

⁵⁵ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 94-95.

Pro rok 1947 je v obecní kronice jen jediný dlouhý zápis,^{*} který je zároveň posledním zápisem Františka Tůmy: „Na počátku tohoto roku chci zde nejprve popsat některá popisná čísla co do velikosti a majitelů neb jistě tyto poměry se po čase hodně změní:

- Č. p. 1: Majitel Karel Kotál a manželka Anna rozená Hálková, výměra půdy = 19,57 ha
- Č. p. 2: Majitel Jindřich Zíta a manželka Zdenka roz. Jarolímová, výměra půdy = 24,14 ha
- Č. p. 3: Boháčová Božena, vdova a syn Miloš (*1927), výměra půdy = 50 ha
- Č. p. 4: Česánek Jan a manželka Milada roz. Novotná, výměra = 4 ha
- Č. p. 5: Matasová Antonie a syn Jan (*1927), výměra = 5 ha
- Č. p. 6: Hynková Anna a syn Ladislav (*1911), výměra = 2,46 ha
- Č. p. 7: Věženský František a manželka Marie roz. Trojanová, výměra = 3 ha
- Č. p. 8: Kyznar Jan a manželka Anna roz. Karasová, výměra = 1 ha
- Č. p. 9: Rod František, svobodný (*1897), výměra půdy = 21,64 ha
- Č. p. 10: Rezek František a manželka Růžena roz. Matasová, výměra = 8,04 ha
- Č. p. 11 je obecní domek
- Č. p. 12: Kalous František a manželka Marie, výměra = 6,86 ha
- Č. p. 13: Horejš Josef a rozvedená dcera Marie Baborová, výměra = 5,54 ha
- Č. p. 14: Páník František, svobodný, výměra = 4,29 ha
- Č. p. 15: Potužník Václav a manželka Růžena roz. Pechlátová, výměra = 7,07 ha
- Č. p. 16: Černík Jan a Marie – dělník
- Č. p. 17: zaniklo, František Lešek koupil tuto chalupu od Josefa Trojana, ta splynula s č. p. 18
- Č. p. 18: Lešek František, vdovec a syn František (*1926), výměra = 28 ha
- Č. p. 19: Matas František, svobodný (*1916), výměra = 20,26 ha
- Č. p. 20: Kozák Josef a manželka Anna roz. Němcová, výměra = 6,89 ha
- Č. p. 21: Tůma František a manželka Terezie roz. Hrubá, výměra = 4,70 ha
- Č. p. 22: Želízko Jaroslav a manželka Marie roz. Čížková, výměra = 15,98 ha
- Č. p. 23: Matas Josef a manželka Věra roz. Stuchlíková, výměra = 5,80 ha
- Č. p. 24: Podhorský Josef a manželka Ludmila roz. Škopková, mlýn a výměra = 8,54 ha
- Č. p. 25: Majitelem je Pilát Jindřich, který bydlí v Praze, zde bydlí Lenc František a manželka Marie roz. Pilátová, výměra = 2,38 ha
- Č. p. 26: Uhlík Václav a manželka Františka roz. Pašavová, výměra = 2,38 ha
- Č. p. 27: Bočánek Jan a manželka Aloisie roz. Kaftanová, výměra = 2 ha

^{*} *pozn. autora:* Tento zápis je zároveň nejdůležitějším z celé kroniky, protože vypovídá o rozložení majetku v obci a zároveň představuje všechny osoby, o kterých se bude v následujícím textu mluvit. Proto tento zápis nechávám v co nejúplnější, nezkrácené podobě a vynechávám pouze některé informace pro mou práci nedůležité.

- Č. p. 28: Karas Jan a manželka Marie roz. Kyznarová, mlýn a výměra = 13,88 ha
 Č. p. 29: Němec Alois a manželka Anežka roz. Rejšková, výměra = 26,08 ha
 Č. p. 30: Trojan Jan a Vlasta roz. Kahudová, hostinec a výměra = 10,80 ha
 Č. p. 31: Paterová Marie, vdova, dělnice, bez pozemků
 Č. p. 32: Dušek Josef a manželka Alžběta roz. Popelková, výměra = 2,20 ha
 Č. p. 33: Bláha Václav a manželka Blažena roz. Horejšová, výměra = 2,60 ha
 Č. p. 34: Matasová Marie, vdova, výměra = 5,23 ha
 Č. p. 35: Valchář Jan a Františka, bez pozemků
 Č. p. 36: Malina Ferdinand a Anna, bez pozemků
 Č. p. 37: Pechlát Jan a manželka Anna roz. Mrkvičková, výměra = 13,42 ha
 Č. p. 38: Dušek Václav a Anastázie, bez pozemků
 Č. p. 39 je hořejší část bytů u č. 3.
 Č. p. 40: Bláha Josef a Marie, bez pozemků“⁵⁶

Myslím, že netřeba zdůrazňovat, že v následujících letech neaktivněji agitovali pro vstup do družstva ti, kteří byli sami bez pozemků.

Na tomto místě by bylo dobré představit sociálně-ekonomickou strukturu vesnice na základě rozdělení jejích obyvatel do majetkových skupin:

Velmi typickou vrstvou se po válce stali na vesnici tzv. *kovorolníci* nebo *stavorolníci*. Jejich hlavní příjem plynul ze sezónního zaměstnání v nezemědělských odvětvích (průmysl, doprava...) a výnos z půdy byl pouze doplňkovým existenčním zdrojem.⁵⁷ Daleko více, než mezi zemědělce, patří do dělnictva. Nepatrné hospodářství obstarávala jen manželka. V počátcích kolektivizace se z této vrstvy rekrutovali členové a funkcionáři menšinových JZD, často z titulu členství v KSČ.⁵⁸ V Němčicích lze do této skupiny zařadit Duška, Bláhu nebo Věženského.

Málo majetnou skupinou byli *malorolníci*, kteří v době předválečné trpěli nedostatkem půdy a velmi často soupeřili se zadlužením. Jen velmi málo z nich bylo soběstačných, často si museli přivydělávat jako nádeníci v lesnictví, rybářství nebo povoznictví.⁵⁹ Malorolníci se živili výhradně zemědělstvím, přičemž neměli vlastní potažní sílu a museli si ji půjčovat. Tato vrstva později se založením družstva spojovala možnost hmotného přilepšení. V Němčicích lze za malorolníky označit Kalouse, Páníka nebo Horejše.

⁵⁶ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 59-61.

⁵⁷ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 38

⁵⁸ PÁTEK, Zdeněk. K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 192

⁵⁹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 38

Později, v 50. letech, sejevila jako ekonomicky nejstabilnější vrstvou* na vesnici vrstva *středních rolníků*. Lze je charakterizovat jako soběstačné a samostatné zemědělce, kteří měli vlastní potažní sílu (koně, voli...) a nepotřebovali při běžných pracích námezdní sílu.⁶⁰ Pouze při sklizňových pracích, přestože pomáhala celá rodina, byla potřeba i občasná sousedská výpomoc. Mezi střední zemědělce v Němčicích patřili Želízko, Pechlát nebo Trojan.

Poslední a nejzámožnější vrstvu tvořili *sedláci*. Vlastnili největší grunty často dlouhé generace. Jejich vliv v rámci vesnice byl významný a sousedi je měli v účtě jako dobré hospodáře. V minulosti mohli být spojeni s agrární stranou. V hospodářství zpravidla zaměstnávali kočího a děvečku. V síle potažní byli soběstační, dokonce mohli koňské potahy poskytovat menším rolníkům za protislužbu.⁶¹ Snažili se zavádět moderní technologie obdělání půdy a nakupovat zemědělskou techniku.⁶² Sedláky v Němčicích byli Boháč, Lešek, Němec a další.

Je nutné naprosto odmítnout tvrzení, že by se vesnice dělila třídně a že by mezi těmito třídami zuřil boj. Rodiny velkých sedláků se nesePARovaly od maloroľníků, nevytvářely se skupiny podle majetku. Naopak, vesnice fungovala obecně spíš jako jedna velká rodina, kde se všichni znali a pomáhali si. Mnohé rodiny byly mezi sebou příbuzné, jak lze vysledovat výše, v soupisu podle popisných čísel. Užší vazby mezi jednotlivými občany se tvořily přirozeně. Je jasné, že lidé, jejichž usedlosti spolu bezprostředně sousedily, se museli znát důvěrněji, než ti, co bydleli na opačných koncích vesnice.⁶³ Dále se pak mezi sebou znali lépe vrstevníci⁶⁴ nebo členové různých zájmových spolků. V obci např. existoval spolek zvaný Myslivecká společnost Němčice, jehož členy byli Miloš Boháč, František Lešek, Jan a Josef Karasovi, Karel a Josef Bláhovi a Jaroslav Valchář.⁶⁵

* pozn. autora: nejstabilnější ve smyslu toho, že nečelila takovému tlaku ze strany státních orgánů a zároveň byla vzhledem k rozsahu hospodářství do jisté míry imunní vůči vlivům počasí.

⁶⁰ PÁTEK, Zdeněk. K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 192

⁶¹ op. cit.

⁶² Například Boháčovi koupili v roce 1946 samovaz a starší traktor - SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 58

⁶³ Umístění usedlostí jednotlivých rodin zobrazuje Příloha č. 4 této práce.

⁶⁴ Pamětník Josef Karas (*1930) sděluje takovouto perličku: „S klukama jsme chodili hrát volejbal. Miloš Boháč (1927-2010) nemohl, protože musel pomáhat doma. Zato Jan Černík (1924-1987) byl můj nejlepší nahrávač.“ - rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 3. 10. 2010; pozn. autora: Jan Černík se stal po r. 1948 fanatickým komunistou a paradoxně začal svojí činností kamarádům z dětství znepřijemňovat život.

⁶⁵ Ut supra, ze dne 10. 10. 2010 – pozn. autora: z výše uvedeného je vidět, že před rokem 1948 mohli být členy stejného spolku lidé, kterým režim po roce 1948 dal nálepku sedláka-kulaka (Boháč, Lešek) nebo živnostníka (Karasové), spolu se členy KSČ (Bláhové, Valchář) a nikomu to nevadilo - nikdo se nad tím nezastavoval. Politické názory nebo „třídní původ“ v konečném důsledku celistvost vesnice nenarušovaly. Ta byla rozrušena až zásahem zvenku.

3. Od února 1948 k vytvoření JZD I. typu (1948-1950)

Komunisté si brzy po osvobození republiky vytyčili za cíl získání absolutní moci ve státě, ať už se tak mělo stát pokojnou, nenásilnou cestou, nebo použitím násilných prostředků. Po volbách v roce 1946 začali komunisté na ostatní strany Národní fronty pohlížet jako na opoziční síly.⁶⁶ Ve snaze získat rolníky na svoji stranu začala KSČ Národní frontu obcházet. Ministr zemědělství Július Ďuriš například rozeslal návrhy šesti zemědělských zákonů po republice dříve, než se vůbec tyto návrhy projednávaly na vládě. Nekomunisté se tak dostali pod tlak rolníků, aby návrhy zákonů přijali. I nekomunistické strany se postupem času zaktivovaly a začaly kritizovat některé komunistické praktiky. Nepodařilo se jim ale vytvořit širokou protikomunistickou koalici. V průběhu roku 1947 se systém Národní fronty dostal do krize, která se postupně prohlubovala. Zvětšovala se také zahraničněpolitická orientace na Sovětský svaz, která se projevila v odmítnutí tzv. Marshallova plánu obnovy Evropy v červenci 1947.⁶⁷

Konkrétním podnětem k propuknutí vládní krize se na počátku roku 1948 stala situace v bezpečnostních složkách, které se stále více a více dostávaly pod kontrolu komunistické strany. Na zasedání vlády 13. února 1948 ministr Drtina⁶⁸ protestoval proti odvolání osmi divizních velitelů SNB v Praze a jejich nahrazení komunisty. Nekomunističtí ministři vyžadovali anulaci tohoto příkazu a ministr vnitra Nosek (KSČ) byl vyzván, aby na následujícím zasedání vlády 17. února předložil zprávu o naplnění vládního rozhodnutí. Avšak 17. února se ministr Nosek na zasedání vlády nedostavil. Nekomunističtí ministři prohlásili, že se neúčastní zasedání vlády, dokud nebude rozhodnutí z 13. února splněno.⁶⁹ Dne 20. února 1948 podalo dvanáct ministrů tří nekomunistických stran⁷⁰ demisi. Tvořili však menšinu vlády. Sociálně-demokratičtí ministři ani nestraníci J. Masaryk a L. Svoboda totiž nerezignovali, takže vláda mohla podle Ústavy pokračovat ve své činnosti. Vypukla otevřená politická krize.⁷¹

KSČ v této situaci vyzvala k plnění vládního programu, k provedení pozemkové reformy, k dalšímu znárodnění a k dokončení dvouletky. Navenek se tvářila, že krizi chce řešit ústavní cestou a doplnit vládu tak, aby v ní byli znovu ministři za všechny strany

⁶⁶ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 107.

⁶⁷ op. cit.

⁶⁸ Prokop Drtina - Ministr spravedlnosti za národně socialistickou stranu.

⁶⁹ RUPNIK, Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa*, 1. vyd., Praha: Academia, 2002, s. 237-238.

⁷⁰ národně socialistická, lidová a Demokratická strana

⁷¹ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 108

Národní fronty. V řadách národních socialistů a lidovců ale již začala hledat stoupence kolaborace s novým režimem a hovořila proto otevřeně o tzv. „obrozené Národní frontě.“⁷²

Komunisté se zároveň snažili vytvořit situaci, ve které by byl prezident Beneš nucen přijmout jejich požadavky a umožnit Gottwaldově rekonstruované vládě další vládnutí. To měl zajistit nátlak demonstrací a spolupráce s masovými organizacemi, především odbory, a také ozbrojenými lidovými milicemi. Byla proto hned zahájena tisková kampaň proti stranám, jejichž ministři podali demisi.⁷³

Hlavní úlohu v začínajícím převratu měly sehrát tzv. akční výbory Národní fronty (dále jen AVNF), tvořené v ústředních institucích, úřadech, závodech i na místní úrovni. Program „očisty“ se dotkl samozřejmě i národních výborů všech stupňů. AVNF však nenahrazovaly soustavu národních výborů.⁷⁴

I v Němčicích byl ustaven MAVNF, který ale vcelku nepracoval a neprovedl žádné změny v MNV. Pouze v červenci 1948 rezignoval předseda MNV Josef Bláha a MAVNF byl jmenován na tuto funkci Václav Bláha.⁷⁵

KSČ se 25. února odpoledne podařilo zorganizovat masovou demonstraci na Václavském náměstí na podporu Gottwaldových požadavků. Prezident pod nátlakem kapituloval a přijal rezignaci ministrů a souhlasil se změnami ve vládě, tak jak byly navrženy Gottwaldem.⁷⁶

Přes zdánlivě ústavní řešení politické krize představoval Únor 1948 státní převrat provedený bez otevřeného užití násilí. KSČ se chopila moci ve státě a začala proměňovat jeho demokratický charakter v nové, totalitní zřízení.

Ve dnech 28. a 29. února 1948 se konal celostátní sjezd rolnických komisí, na který vyslala své delegáty snad každá československá vesnice. Tento sjezd vyslovil podporu komunistické straně, ale pouze do úrovně šesti Ďurišových zemědělských zákonů⁷⁷ a Hradeckého programu⁷⁸, nikoliv nad jejich rámec.⁷⁹ Na vesnici se totiž v letech 1945-1948 šířily pověsti, že komunisté chtějí zakládat kolchozy a sovchozy po vzoru Sovětského svazu.

⁷² KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 108

⁷³ op. cit., s. 110

⁷⁴ op. cit., s. 108

⁷⁵ SOKA Strakonice, fond Místní národní výbor Němčice 1945-1954, sig. 1-A5, inv.č. 1; pozn. autora: Pamětníci se shodují na tom, že Josef Bláha (KSČ) byl lidsky daleko příjemnější a také byl daleko méně aktivní straník než Václav Bláha (KSČ).

⁷⁶ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 111

⁷⁷ (1) zákon o revizi pozemkové reformy, (2) scelovací zákon, (3) zákon o myslivosti, (4) zákon o zaknihování přídelů, (5) zákon o zajištění zemědělského výrobního plánu, (6) zákon o zamezení drobení půdy.

⁷⁸ Hradecký program byl pronesen ministrem Ďurišem 4. dubna 1947 na několikatisícovém shromáždění rolníků a sedláků. Program řešil mj. otázky parcelace půdy a lesů, reorganizace distribuce nebo výstavby družstevnictví.

⁷⁹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 53-54.

Vedoucí komunističtí funkcionáři o těchto obavách věděli, a proto uklidňovali rolníky vyjádřeními, že u nás žádné kolchozy nebudou. Takto dezinformoval ve svém projevu Klement Gottwald účastníky sjezdu rolnických komisí 29. února 1948: „Jednoduše chceme, aby vám už nikdy nikdo nemohl lhát o tom, že se u nás budou dělat kolchozy. Napříště pamatujte, že každý, kdo k vám přijde s takovým šušmáním na vesnici, patří k záškodníkům a rozvratníkům, které jsme právě z našeho veřejného života vyhnali, a žeňte ho také svinským krokem!“⁸⁰

Toto a podobná prohlášení měla jen zmást a dezorientovat veřejnost před přikročením ke kolektivizaci zemědělství v ČSR. Sám Klement Gottwald zpochybnil pravdivost výše zmíněného projevu, když pár měsíců po jeho pronesení promluvil na schůzi širšího předsednictva ÚV KSČ o obsahu rozhovorů, které vedl se Stalinem na Krymu v září 1947: „Říkal jsem Stalinovi výslovně, že o kolchozech nebudeme mluvit, že je budeme dělat. Likvidovat staré formy. On s tím souhlasil.“⁸¹

Kolektivizace byla tedy nepochybně jednou z priorit režimu po Únoru 1948. Podle ideologie marxismu-leninismu bylo cílem socialistické revoluce vytvoření socialistické společnosti. Cíle mohlo být dosaženo, pouze pokud byly zespolečenštěny (tj. združstevněny nebo zestátněny) všechny výrobní prostředky v oblasti zemědělství.⁸² O tomto teoretickém konceptu se nepochybovalo. Jediná diskuze se vedla o způsobech provedení kolektivizace.

V souladu s Marxovým učením o třídním antagonismu měl být nalezen reprezentant „kapitalistických živlů na vsi“, za něhož byl komunistickými ideology označen nejmajetnější člen vesnického společenství – sedlák. Pro účely propagandy bylo třeba pro „třídního nepřítele“ najít nějaké trefné pojmenování, které bude u menších rolníků vzbuzovat pocity závisti a nenávisti vůči hlavní překážce socializace vesnice. Pojem „sedlák“ navozoval příliš pozitivní představu zkušeného hospodáře s přirozenou autoritou spjatého s tradicí vesnice a dědičného gruntu.⁸³ Označení „statkář“ se také nejevilo jako vhodné, protože se vztahovalo pouze na kategorii největších, do jisté míry již zlikvidovaných, zemědělců. Slovo „kulak“ užívané v Sovětském svazu zase působilo příliš nečesky. Klement Gottwald používání uvedených termínů rezolutně odmítl a pro živel, proti kterému má být na vesnici veden boj, doporučil výraz „boháč“. Jak se brzy ukázalo, pojmy „vesnický boháč“ i „kulak“ měly

⁸⁰ VOMELA, Martin. Kolektivizace zemědělství a její politické motivy. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 121

⁸¹ op. cit.

⁸² PÁTEK, Zdeněk. K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 190.

⁸³ VOMELA, Martin. Kolektivizace zemědělství a její politické motivy. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 121-122.

dostatečně pejorativní náboj, přičemž slovo „kulak“ svým nečeským a neslovenským původem dodávalo příslušnému nositeli punc čehosi cizorodého.⁸⁴

Po nalezení vhodného jazykového označení bylo nutné vymezit pojem kulaka obsahově. Nejčastějším kritériem pro určení, kdo je kulak, byla výměra půdy ve vlastnictví či pachtu. Obecně všichni zemědělci s více než 20 ha patřili do kategorie kulaků. Nepanovala však shoda na tom, jestli do této kategorie patří i zemědělci s menší výměrou a nebo jsou to již střední rolníci. Takže do kategorie „kulaků“ nebo „vesnických boháčů“ mohli spadnout i zemědělci s výměrou nad 15 ha v pícninářské oblasti, 10 ha v obilnářské oblasti, 8 ha v řepařské oblasti a zemědělci s menší výměrou, pokud provozovali výrobu, ke které potřebovali námezdní sílu (vinařství, chmelařství) nebo pokud provozovali živnost (hostinec, mlýn, obchod).⁸⁵ Podle některých názorů (například názoru Antonína Zápotockého) se nepovažovalo za nutné vycházet z počtu hektarů. Daleko důležitější bylo, jestli daný rolník plní zemědělské dodávky: „Kulak je ten, kdo neodvádí.“ Tento přístup byl však zpochybněn námitkou, že se někteří velcí sedláci se svými dodávkovými, daňovými a jinými povinnostmi vyrovnávají dobře, zatímco malorolníci mají problémy plnit.⁸⁶ Tehdejší hlavní stranický ideolog Václav Kopecký doporučoval držet se „vědecké“ formule: „Kulaci jsou ti, kteří vykořisťují.“ Podle teorie komunistické strany se „vesnický boháč“ projevoval rafinovaně, vykořisťoval okolí nenápadně, formou sousedské výpomoci, kdy půjčoval ostatním stroje, potahy, krmiva, osivo, pronajímal půdu a požadoval za to práci. Pokud na vesnici žil nějaký nepohodlný samostatný zemědělec, do kategorie „vesnický boháč“ mohl sklouznout, ať vlastnil půdy sebeméně.⁸⁷

Na tomto místě by bylo vhodné se zmínit, jaký byl právní základ připravované kolektivizace a represivních opatření vůči sedlákům. Právní jistotu vlastnictví půdy menším, středním i větším rolníkům měly poskytovat čl. 158 a 159 Ústavy 9. května, kde se stanovilo, že „nejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodařící rodiny, je 50 hektarů,“ a „soukromé vlastnictví půdy je u zemědělců, kteří na ní sami pracují, do výměry 50 hektarů zaručeno.“⁸⁸

Výše zmíněná ustanovení však nebyla respektována ani některými vládními a ústavními činiteli. Pragmatický návrh k obejití ústavních záruk poskytl sám ministr

⁸⁴ VOMELA, Martin. Kolektivizace zemědělství a její politické motivy. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 122.

⁸⁵ op. cit., s. 122-123.

⁸⁶ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 61.

⁸⁷ VOMELA, Martin. Kolektivizace zemědělství a její politické motivy. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 123.

⁸⁸ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 53.

zemědělství Ďuriš na poradě předsednictva ÚV KSČ, kde řekl: „V tomto případě nemusíme ústavu měnit, ale máme možnost, aby sami rolníci porušovali ústavu. Například neplní dodávky a my na ně můžeme uvalit sankce. Když neplní dodávky, můžeme zvýšit splátky nebo odejmout příděl.“⁸⁹ Cílem bylo, aby byli sedláci přivedeni různými formami ekonomického a administrativního nátlaku do stavu takové dodávkové či daňové nezpůsobilosti, že jejich jednání bude trestně postižitelné podle jiných zákonů. Jaké normy tedy vytvářely nátlak na sedláky a jaké je následně trestně postihovaly?

Byl to například zákon č. 126/1946 Sb., o úpravě pachtovného, který byl uzákoněn již před Únorem 1948, ale v podmínkách nového státního zřízení byl používán pro případy, kdy místní a okresní orgány chtěly co nejsnadněji převzít selskou půdu.⁹⁰ Vzhledem k tomu, že často nebylo v silách velkých hospodářů, aby obdělali všechnu svoji půdu, nabízeli ji nezdědka dobrovolně k dispozici. Aby se zabránilo vzniku neúměrných nákladů v souvislosti s placením povinného pachtovného, bylo novelizací zákona pachtovné sníženo z původních 3 % na 1 %.⁹¹

Zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu, z 1. dubna 1947 nově stanovoval povinnosti pozemkových vlastníků či jiných držitelů půdy. Podle něj museli svá pole řádně obdělávat nebo se postarat o jejich využití formou pronájmu. Stejně tak se měli postarat o co nejúčelnější využívání hospodářských objektů, strojů, traktorů a potahů. V případě potřeby bylo v pravomoci místních a okresních národních výborů organizovat sousedskou výpomoc a rozhodovat o nasazení nevyužitých výrobních prostředků. MNV a ONV směly i ukládat trestní sankce těm, kdo z vlastní viny zanedbali zemědělskou výrobu.⁹²

Zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu, byl původně přijat za účelem ochránění společnosti před únikem potravin a jiného zboží z legální obchodní sítě při všeobecném poválečném nedostatku, ale smysl zákona byl později změněn tak, že se rozšířila definice toho, co je černý obchod. Po Únoru 1948 byly jako černý obchod trestně stíhány i nevelké prodeje masa, tuků, mouky a dalších potravin, na které se vztahoval přídělový systém. Za porušení zákona o černém obchodu bylo možné ukládat vysoké peněžní pokuty a velmi přísné tresty odnětí svobody (v případech kvalifikovaných jako zločin 10 až 20 let

⁸⁹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 62.

⁹⁰ op. cit., s. 64.

⁹¹ VOMELA, Martin. Kolektivizace zemědělství a její politické motivy. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 125.

⁹² JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 64.

těžkého žaláře, v extrémních případech doživotní těžký žalář nebo trest smrti).⁹³

Zákon č. 139/1947 Sb. z 23. července 1947, o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a zamezení drobení zemědělské půdy, stanovoval minimální výměru zemědělské půdy. Podle zákona se zakazovalo dělit pozemky mezi rodinné příslušníky tak, aby vznikala hospodářství menší, než bylo zákonem stanoveno. Tato výměra v řepařské oblasti měla rozsah 5 ha, v obilnářské 8 ha, bramborářské 10 ha a pastvinářské 15 ha.* Skrytým smyslem zákona bylo, aby se nesnižoval počet hospodářství, která bylo možno zatížit vyššími dodávkovými povinnostmi drobením půdy mezi příbuzné.⁹⁴ Půda mohla měnit vlastníka jen se svolením příslušného ONV.⁹⁵

Zákon o technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon) č. 47 z 21. března 1948 umožňoval úpravy hranic pozemků „rozoráváním mezí“⁹⁶ tak, aby vznikaly souvislé pozemkové celky. Každý, jehož pozemky se staly součástí scelovacího procesu, měl ze zákona nárok na adekvátní náhradu, tj. na jinou půdu o téže rozloze a kvalitě. Jak byl zákon dodržován v praxi, ukazuje návrh zástupce generálního tajemníka ÚV KSČ Josefa Franka, který přednesl 30. května 1950 na schůzi předsednictva. Pro situaci, kdy pozemek vesnického boháče ležel podle názoru scelovací komise v oblasti nutné k HTÚP,** navrhl, aby byl sedlák vytlačen na okraj honů, katastru či na nejhorší půdu.⁹⁷ Doporučení užívat takto zákon v praxi se pak objevilo v pokynech pro nižší stranické orgány.⁹⁸

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, z 6. října 1948 měl na rozdíl od prvorepublikového zákona na ochranu republiky chránit nejenom republiku a její územní celistvost, ale také nově panující lidově demokratické zřízení. Hlavním účelem zákona bylo stíhání odpůrců režimu. K novým skutkovým podstatám oproti zákonu z roku 1923 přibyla ustanovení o sabotáži a ohrožení jednotného hospodářského plánu.⁹⁹

Vládním nařízením č. 7/1949 byl zaveden smluvní systém dodávek a výkupu zemědělských výrobků a výrazně se tak utužil systém státního řízení zemědělského výkupu. Vládní nařízení neobsahovalo výslovná trestní ustanovení o neplnění dodávkových závazků

⁹³ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 65.

* pozn.: Hospodářství do této výměry byla označována v zákonech jako tzv. „nesoběstačné usedlosti“

⁹⁴ VOMELA, Martin. *Kolektivizace zemědělství a její politické motivy*. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 124.

⁹⁵ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 196.

⁹⁶ op. cit., s. 201

** HTÚP – Hospodářsko-technická úprava půdy = úprava půdy rozoráním mezí za účelem vytvoření větších pozemkových celků

⁹⁷ VOMELA, Martin. *Kolektivizace zemědělství a její politické motivy*. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 124.

⁹⁸ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 65.

⁹⁹ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 147-148.

převzatých smlouvou.¹⁰⁰ Možné způsoby potrestání neplničů uváděl pokyn předsednictva ÚV KSČ z 8. listopadu, v němž stálo, že nesplněné množství dodávek bude u vesnických boháčů zajištěno domácími prohlídkami a zabavením. V případě, že nebyly nalezeny domácí zásoby, se vše mělo řešit zaplacením nesplněného množství dodávky cenami volného trhu nebo uložením pokut ve správním řízení.¹⁰¹ Dále byl 30. listopadu 1949 urychleně vydán oběžník ministerstva výživy pro KNV. Podle něho neplnění dodávkových závazků zakládalo přinejmenším přestupek postižitelný v rámci správního řízení a v závažnějších případech radilo ministerstvo použít trestní ustanovení zákona č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu nebo zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.¹⁰²

V neposlední řadě zákon č. 49/1948 Sb., o zemědělské dani, stanovil zvláštní podmínky pro daňovou povinnost osob provozujících zemědělské hospodářství.¹⁰³

Miloš Boháč* vzpomíná na dobu po roce 1948 v Němčicích následovně: „Od toho roku také začali větším zemědělcům zvyšovat dodávky a daně. Začali za námi chodit SNB a přímo si vymýšleli, aby mohli znepríjemnit hospodaření. Přinesli s sebou psací stroj, ten dali na stůl a teď hledali, co by mohli uvést jako přestupek.“¹⁰⁴

Boháč dále píše: „V roce 1949 již začala buzerace sedláků naplno.“¹⁰⁵ Na základě vyhlášky ministerstva zemědělství č. 612/1949 Ú. L., podle níž se vykupovaly mechanizační prostředky především „vesnickým boháčům“¹⁰⁶ mu byly na jaře roku 1950 odvezeny všechny stroje: traktor, valník, samovaz, řezačka, mlátička a součástky do traktoru, protože údajně nebyly plně využity. Zbyl jen elektrický motor, který Miloš Boháč později z obav, aby o něj nepřišel, zakopal.¹⁰⁷

Změna charakteru zápisů v kronice obce Němčice vypovídá o politické změně, která v Československu proběhla. Nový kronikář Jan Valchář¹⁰⁸ vyzdvihuje zásluhy KSČ a jeho

¹⁰⁰ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 65.

¹⁰¹ op. cit., s. 66.

¹⁰² op. cit., s. 65.

¹⁰³ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 202.

* Miloš Boháč (1927-2010) – vychodil obecní školu v Nihošovicích a měšťanskou školu ve Volyni. V letech 1944-1946 studoval ve Volyni dvouletou hospodářskou školu. Přestože se jako nejmladší syn měl věnovat dále studiu, šlo mu lépe praktické hospodaření. Proto postupně převzal po smrti otce Františka v r. 1944 statek v Němčicích. V roce 1956 byl odsouzen v politickém procesu za velezradu a sabotáž na 18 let. Jako vězeň pracoval v jáchymovských uranových dolech, následně byl po ukončení těžby v r. 1961 převezen do tábora Bytíz u Příbrami. V roce 1964 byl amnestován. S manželkou Anežkou (1930-2010) měl dva syny: Miloše a Jaroslava - BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n.

¹⁰⁴ op. cit., s. 24

¹⁰⁵ op. cit., s. 25

¹⁰⁶ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 64.

¹⁰⁷ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 25.

¹⁰⁸ Jan Valchář – čtvrtý kronikář obce. Byl také členem KSČ a na kronice se jeho stranická příslušnost projevila. Písmo měl velmi zdobné, ale hlavně z počátku vedení kroniky vršil jednu hrubku za druhou, a to v takové míře, že na několika místech výrazně snížil srozumitelnost textu.

zápisy se i po mnoho dalších let nesou ve stále stejném duchu - jsou jednostranným pohledem na události a chválením stranické linie. Valchář v roce 1950 ve svém prvním zápise napsal: „Nejdříve musím napsati, jak se buduje naše obec Němětice. 16. května 1947 byl zařízen rozhlas místní organizací KSČ a svazem mládeže a předsedou Josefem Bláhou. Dne 12. srpna 1950 byl do naší obce zaveden telefon, na kterém má velkou zásluhu předseda Václav Bláha.“¹⁰⁹

Na počátku roku 1949 byla zahájena celostátní kampaň, která propagovala společné hospodaření rolníků ve výrobních družstvech. Zdůrazňovala se dlouhodobá družstevní tradice českého a slovenského venkova.¹¹⁰ Kampaň měla jasně pozitivní nádech a do agitace se zapojily i nižší složky správy, tedy ONV a MNV.¹¹¹ Vše vyvrcholilo 23. února v Národním shromáždění schválením zákona č. 69/1949 Sb., o jednotném zemědělském družstvu, možno říci o základní organizační jednotce kolektivizace.¹¹² Pro účely, jichž mělo být dosaženo, byl zneužit známý a důvěryhodný český pojem (družstvo). Ve skutečnosti dával nový zákon právní podklad pro zakládání kolchozů. Už samotný pojem kolchoz vyvolával obavy, strach a odpor rolníků a vedoucí komunističtí představitelé si to uvědomovali. Ještě na jaře roku 1949 se Josef Smrkovský snažil nepřesvědčivě uklidnit zemědělce na konferenci v Jihlavě slovy: „JZD nemá nic společného s rozoráváním mezí, ani kolchozy nic s tím nemají společného.“¹¹³ Počáteční přesvědčovací kampaň se tedy setkala převážně s nechutí zemědělců.¹¹⁴

Proč JZD nebyla družstva v původním slova smyslu? Družstevnictví bylo v Československu do roku 1948 velmi oblíbené. Jednalo se o téměř sto let starou myšlenku výpomoci mezi soukromníky za účelem dosažení lepších výsledků v tržním hospodářství. Pojem družstva v tradičním smyslu a Jednotného zemědělského družstva znamenal právně něco jiného: Tradiční družstva se vyznačovala poměrně velkou samostatností navenek, zatímco JZD byla závislá na rozhodování orgánů veřejné moci a omezena plánem v centrálně řízené ekonomice.¹¹⁵

Tradiční družstva byla svým charakterem nevýrobní a rozvíjela se především

¹⁰⁹ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 62.

¹¹⁰ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 71.

¹¹¹ LOKOČ, Radim. Enviromentální aspekty kolektivizace zemědělství na příkladu obce Oldřišov na Opavsku. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 246.

¹¹² KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Barrister & Principal, Brno 2005, s. 46.

¹¹³ op. cit., s. 47.

¹¹⁴ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 128

¹¹⁵ BUREŠOVÁ, Jana. Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 111.

v sekundárním a terciárním sektoru ekonomiky (průmyslu a službách). Naproti tomu JZD byla výrobními podniky, které vyvíjely svou činnost v zemědělství.¹¹⁶

Další odlišnost spočívala v tom, že vnitřní uspořádání JZD popíralo jeden z principů družstevnictví: demokratičnost. Existovaly sice členské schůze, valné hromady, představenstva, dozorčí rady a revizní komise, pomocí nichž by řadoví členové teoreticky měli určovat hlavní směřování družstva, ale ve skutečnosti faktická moc ležela v rukou předsedy JZD.¹¹⁷

Nejpodstatnějším znakem, v kterém se JZD lišilo od původních družstev, a v kterém se zároveň nejvíce československá JZD podobala sovětským kolchozům, byla nedobrovolnost vstupu. Rolník měl sice přihlášku do JZD podepsat sám, ale o žádné dobrovolnosti mluvit nelze, protože rolník byl již předtím různými formami nátlaku ke vstupu donucován.¹¹⁸ Oproti tomu družstvo ve své pravé podobě byla dobrovolná organizace, z níž mohl člen kdykoliv vystoupit, pokud družstvo přestane vyhovovat jeho potřebám a představám. Shrnuje a potvrzuje: organizace, jež vznikly v ČSR pod názvem JZD, družstva nebyly.¹¹⁹

Založení JZD v Němčicích popsal Valchář takto: „Dne 5. září 1950 bylo v naší obci založeno JZD zásluhou strany KSČ.“¹²⁰ Jednalo se o JZD I. typu a čítalo zpočátku osm členů. Byli jimi: Václav Bláha, Václav Dušek, Jan Černík, František Lenc, Jaroslav Valchář, Jan Valchář, František Lešek a Alois Němec.¹²¹ Až na poslední dva se jednalo o bezzemky, kteří pracovali jako dělníci. Lešek a Němec byli sedláky, kteří pravděpodobně vstoupili proto, že nemohli plnit povinné dodávky. Lešek na své velké hospodářství nestačil a Němcovy pozemky se nalézaly na nekvalitní půdě.

Miloš Boháč se zmiňuje o tom, jak to bylo s dobrovolností vstupu do JZD takto: „Oni tomu říkali přesvědčování, ale bylo u toho víc výhrůžek, aby podepsali vstup do JZD. A tak asi po měsíci jeden po druhém podepisoval. Strejda Lešků, který měl platit pokuty za neplnění dodávek, také raději vstoupil do JZD. Kdo to nezažil, tak řekne, že by nepodepsal, ale ve skutečnosti to bylo jiné.“¹²²

¹¹⁶ TYL, Miroslav. Rezidua kolektivizace v Československu. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 295.

¹¹⁷ BUREŠOVÁ, Jana. Kolektivizace jako destruktivní proces v životě venkova. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 112-113.

¹¹⁸ PÁTEK, Zdeněk. K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 190.

¹¹⁹ BUREŠOVÁ, Jana. Kolektivizace jako destruktivní proces v životě venkova. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 112-113.

¹²⁰ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 63

¹²¹ Tamtéž, s. 75

¹²² BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 26

V těsné souvislosti s procesem kolektivizace probíhal na venkově proces znárodnění a likvidace soukromých živností. Pomocí represe se směřovalo k naplnění teoretických představ komunistů o možném vytvoření společnosti bez „soukromých vlastníků výrobních prostředků“¹²³ a „vykořisťovatelů.“ K obstarání větších hospodářství a úspěšnému vedení živnosti potřebovali soukromníci zaměstnat pracovní síly (čímž je údajně vykořisťovali). Josef Karas* zmiňuje, kolik bylo potřeba lidí na jednotlivé činnosti: „dva ve mlýně, v pekárně dva pekaři a dva dělníci, v hospodářství pak vypomáhali kočí a dvě děvečky.“¹²⁴ Mnohdy tedy stačilo odlákat živnostníkovy pracovní síly do většího průmyslového podniku, aby živnostník s podnikáním skončil. V Němčicích se v mlýně u Karasů po válce už moc nemlelo a po roce 1948 se po odchodu posledního zbytku pracovníků do ČZ Strakonice¹²⁵ s mletím skončilo definitivně. Kvůli vzrůstajícímu politickému a ekonomickému nátlaku byl Jan Karas nucen předat pekárnu 1. října 1950 spotřebnímu družstvu Jednota Volyně.¹²⁶

4. Fungování JZD I. typu (1950-1951)

Družstvo I. typu se vyznačovalo tím, že se pole společně obdělávalo, ale meze se nerozorávaly. Stroje jako např. traktory půjčovalo družstvo. Miloš Boháč o družstvu prvního typu píše, že ze začátku neprosperovalo. To bylo hlavně v době, kdy se v něm ještě nacházela převaha zemědělců o malé výměře. I v kronice obce, ve které je jindy jakýkoliv přechod ke kolektivním formám hospodaření vždy líčen v pozitivním světle, najdeme zmínku o potížích družstva I. typu v létě 1951: „JZD v Nemčicích, které prvně vyjelo sekat obilí se svými stroji v počátku mělo různé obtíže, jak při obsluze mechanizačních strojů, tak při organizaci práce“¹²⁷

¹²³ KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Barrister & Principal, Brno 2005, s. 45.

* Josef Karas (*1930) – mlynář a pekař, syn Jana Karase (1891-1984). Protože během války nebylo možné vyučit se mlynářem a pekařem najednou, učil se nejprve mlynařinu a po válce mu bylo pekařské studium zkráceno (na vlastní žádost) ze tří let na dva a půl roku. V květnu roku 1950 byl soudem podmíněčně odsouzen na 3 měsíce za nedovolené ozbrojování. Při odvodu na vojnu v říjnu 1950 mu byla přidělena klasifikace „E“ – politicky nespolehlivý. 15. dubna 1951 rukoval k 64. pomocnému technickému praporu (dále jen PTP) do Komárna, kde prošel základním výcvikem beze zbraně. Poté v rámci vojenské služby pracoval na povrchových stavbách v Českých Budějovicích, Vimperku, Kolíně, Dobrušce, Trutnově a Milíčově u Jičína. V polovině listopadu 1953 mu byla zrušena klasifikace „E“ a proto mohl 28. listopadu 1953 odejít do civilu – pozn.: na základě rozhovoru s pamětníkem Josefem Karasem.

¹²⁴ Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 3. 10. 2010 - pozn.: Vezmeme-li v úvahu, že Jan i Josef Karasové byli vyučenými mlynáři a pekaři a že ve mlýně se nemlelo příliš často, dostaneme se k tomu, že v tomto konkrétním případě nakonec nebylo nutné najmout tolik lidí navíc k zajištění všech činností

¹²⁵ Josef Karas říká doslova: „Josefa Tomáška [kočí, staral se o koně, pracoval jen na poli] nahacevali do zbrojovky. Ten z toho byl nešťastný. Táta pak musel ve mlýně pracovat sám“ - cit. z rozhovoru z 2. 10. 2010.

¹²⁶ Josef Karas mluví o tom, co je přinutilo ukončit živnost: „Když se socializovalo, tak nám sebrali auta a my nemohli rozvážet chleba. Tím nás donutili k totální rezignaci“ - cit. z rozhovoru z 3. 10. 2010.

¹²⁷ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 69

V celostátním měřítku pokračovala i v roce 1951 kampaň, která měla povzbudit další, hlavně střední zemědělce, aby vstupovali do JZD, v té době povětšinou menšinových. Pořádaly se společné schůze, přednášky, besedy, exkurze do vzorových družstev a promítaly se agitační filmy.¹²⁸ V kronice obce Němětice je následovně popsána právě exkurze do vzorového družstva: „18. března 1951 účastnili se od nás tři členové a to: Pechlát, Potužník a Novotný zájezdu do vzorového družstva Vyhnanice na Tábořsku.“¹²⁹ „Tam shlédli vzorné budování jednotného zemědělského družstva. Tak jest vidět, co se dá dokázat dobrou snahou a pílí budovat svornou prací lepší zítřek“¹³⁰

Již výše byla zmínka o tvorbě nových zákonů, které měly trestně postihovat kulaky, případně další zemědělce stavějící se proti kolektivizaci. Na tomto místě by bylo vhodné, kvůli zachování návaznosti na další části této práce, obecně zhodnotit, jak se změnilo právo po Únoru 1948. Předně lze označit období od roku 1948 do poloviny 50. let za období masivní nezákonnosti. Ačkoliv v prvních letech po Únoru probíhala proměna prakticky celého československého právního řádu, tvorba nových zákonů přesto zaostávala za realitou. Orgány státní moci pak porušovaly vlastní zákony a mezinárodní smlouvy, pokud se to ukázalo jako účelné. Zároveň nová legislativa nerespektovala osvědčené principy právního státu. Některé nově tvořené zákony působily retroaktivně*, což výrazně narušilo právní jistotu** občanů. Aplikace práva soudy se stala nepředvídatelnou. Přestože právní normy měly být aplikovány stejně na všechny, kriminalita osob v politických funkcích se stala tolerovanou. Naopak osoby, které podle soudu neměly „kladný vztah k lidově-demokratickému zřízení“ byly posuzovány přísněji, případně proti nim byla použita kategorie

¹²⁸ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 131

¹²⁹ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 75

¹³⁰ Tamtéž, s. 66.

* Retroaktivita – zpětná účinnost právního předpisu. Tzv. pravá retroaktivita spočívá v tom, že zákonodárce stanoví právní fikci, že zákon byl účinný v době, kdy ještě neexistoval, kdy nebyl součástí právního řádu (nebyl platný). To v praxi znamená, že pozdějšího zákona se použije na případy, které se staly v minulosti. Jelikož zároveň platí zásada neznalost zákona neomlouvá, vytváří se absurdní situace, v které jsou občané (resp. adresáti normy) nuceni se chovat podle zákona, který neznají a vlastně ani znát nemohou. Pro příklad zákona srov.: JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 86 - § 5, odst. 2 zákona ze dne 11. července 1951 č. 65/1951 Sb., který stanovil: „Převody nebo pronájmy, uskutečněné ze spekulacních důvodů po 1. lednu 1946, může okresní národní výbor přezkoumat a prohlásit za neplatné.“

** Právní jistota – jistota, že bude tvořeno dobré právo, že bude šetřeno nabytých práv a že každý se domůže svých práv – GERLOCH, Aleš, *Teorie práva*, 5. vyd., Aleš Čeněk, Plzeň 2009, str. 250; pozn.: Ani jeden z těchto atributů právní jistoty nebyl v té době dodržován. Nikdo si nemohl být jistý, zda nebude zpochybněno jeho vlastnické právo k majetku, který poctivě nabyt. Zvláště v situaci, kdy k obcházení ústavních záruk radili samotní ústavní činitelé, jak bylo psáno výše. Reálná možnost úspěšně se domáhat Ústavou garantovaných práv byla mizivá a pokud se jich někdo domáhal, tak takový počín (zvláště na počátku 50. let) byl projevem dostatečné odvahy. Podobný názor lze najít také v: BURSÍK, Tomáš. Některé aspekty násilné kolektivizace venkova ve světle archivních dokumentů na příkladu okresu Sedlčany. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 232

tzv. socialistické zákonnosti^{***}. Vše výše uvedené ve svém souhrnu znamenalo, že právo vytvořené zejména k tomu, aby sloužilo potřebám a funkci lidově demokratického státu,¹³¹ nebylo právem v tom významu, jak jej chápeme dnes.

Pro komplexní proměnu československého právního řádu trvající od roku 1948 do roku 1950 se vžilo označení „Právnická dvouletka.“ Ministerstvo spravedlnosti zřídilo zvláštní kodifikační odbor pověřený prací na nových zákonících. V jednotlivých kodifikačních komisích pak vedle profesorů práva zasedali i zástupci pracujících, zejména dělníci. Cílem se stalo zlidovění práva, a to v takové míře, aby mu rozuměli „pracující dělníci a rolníci.“ Přílišné zjednodušení práva a oproštění zákonů od všeho „školského a zbytečného“ se odrazilo na kvalitě připravovaných zákonů. Výsledkem právnické dvouletky tak byly nové předpisy z oblasti práva občanského, trestního i správního, konkrétně se jednalo o občanský zákoník č. 141/1950 Sb., občanský soudní řád č. 142/1950 Sb., trestní zákon č. 86/1950 Sb., trestní řád č. 87/1950 Sb., trestní zákon správní č. 88/1950 Sb. a trestní řád správní č. 89/1950 Sb.¹³²

Občanský zákoník z roku 1950 přinesl změnu hlavně v úpravě vlastnického práva. Bylo upuštěno od tradičního římskoprávního pojetí vlastnictví jako absolutního panství nad věcí, do kterého není dovoleno zasahovat. V důvodové zprávě k zákonu se píše, že podstata nové právní úpravy vlastnického práva spočívá v jeho omezení. Tvůrci občanského zákoníku se inspirovali Sovětským svazem a rozlišili čtyři základní formy vlastnictví: státní, družstevní, osobní a soukromé. Státní a družstevní vlastnictví byly kolektivními typy vlastnictví, přičemž se počítalo s tím, že časem přejde vše do státního vlastnictví, které bylo chápáno jako nejdokonalejší forma vlastnění. Osobní vlastnictví bylo jedinou přípustnou formou individuálního vlastnictví a tvořili ho předměty osobní spotřeby, úspory z práce a dědictví. Soukromé vlastnictví bylo zákonem vnímáno jako relikv z minulosti, který měl být vbrzku odstraněn.¹³³ Ze zákona bylo jasné patrné, která forma vlastnictví je státem podporována.

Družstva mohla disponovat pouze s pozemky, které byly buď ve vlastnictví státu, nebo v soukromém vlastnictví členů družstva. Družstva tyto pozemky získávala do tzv. trvalého užívání, což znamenalo, že družstvo mohlo užívat pozemky ve stejném rozsahu jako vlastník. Vlastníkovi zůstávalo jakési abstraktní vlastnictví, které ho pouze teoreticky opravňovalo

^{***} Socialistická zákonnost – byla nástrojem umožňujícím výjimky z principu zachovávání zákonnosti, pokud to bylo ve státním zájmu. Samotný pojem socialistické zákonnosti byl vágní. Soudci byla dána velká volnost při výkladu zákona. V trestních věcech tak bylo možné porušit zásadu „není trestného činu bez zákona.“ Zákon byl aplikován jen tehdy, pokud se to politicky hodilo - KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 163, 673.

¹³¹ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 128.

¹³² op. cit., s. 122, 127-128.

¹³³ op. cit., s. 534, 536, 544-545.

k navrácení pozemku v případě vystoupení z družstva (v praxi však byly vráceny pozemky jiné, podstatně horší kvality).¹³⁴ K vyvlastňování či masovému vykupování pozemků se v ČSR nepřistoupilo, protože by to mohlo odradit střední rolníky od zakládání JZD a tím zpomalit proces kolektivizace.¹³⁵

Trestní právo se nově mělo stát „nástrojem třídního boje.“ Trestní zákon byl ovlivněn sovětským právem, což se projevilo v definici trestného činu jako „zaviněného činu nebezpečného pro společnost.“ Nebezpečnost pro společnost se měřila především s ohledem na účel trestního zákona, který byl v zákoně vyjádřen takto: „Trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití.“¹³⁶ Nová zásada „socialistické zákonitosti“ znamenala, že za činy zvláště nebezpečné pro společnost bylo možné udělit trest i v případě, že trestní zákon danou skutkovou podstatu výslovně nevymezoval. Trestní právo začalo sloužit k zastrašení společnosti a perzekuci otevřených odpůrců komunistického režimu.¹³⁷

Trestní zákon správní dal národním výborům pravomoc trestat některé závažnější přestupky. V souvislosti s tímto zákonem byl vydán výnos ministerstva vnitra, který ukládal okresním a krajským národním výborům, aby zřídily tříčlenné trestní komise, vedené referenty pro vnitřní záležitosti a bezpečnost. Do působnosti těchto komisí pak spadalo trestní řízení: a) proti třídnímu nepříteli, b) v případech, kdy měl být vysloven vedlejší trest propadnutí jmění nebo zákaz pobytu, c) ve věcech ohrožení výstavby socialismu nebo v případech, jimiž se budí zvláštní pohoršení ve veřejnosti, d) v dalších případech, které komisi postoupí referent vzhledem k závažnosti věci.¹³⁸

Co se týče organizace správy, národní výbory zůstaly nejdůležitějšími nižšími orgány veřejné správy. Byly orgány státní moci (měly určité legislativní a exekutivní pravomoci) a zároveň orgány tzv. jednotné lidové správy.* Soustava státní správy byla budována přísně centralizovaně a hierarchicky, takže orgány nižšího stupně byly vázány rozhodnutími vyššího stupně, byly vyšším orgánům odpovědné a jimi kontrolovány. Současně na všech úrovních státní administrativy měl každý orgán státní správy svůj paralelní protějšek ve stranickém

¹³⁴ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 543.

¹³⁵ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 75

¹³⁶ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 153

¹³⁷ op. cit., s. 128, 163.

¹³⁸ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 66-67

* Lidospráva – pojem samospráva se po Únoru 1948 nehodil, protože příliš navozoval dojem určité autonomie, proto byl nahrazen pojmem lidospráva. Lidospráva měla být vykonávána v souladu se zásadami lidově-demokratického zřízení, byla financována přímo ze státního rozpočtu a tím pádem podřízena státní moci.

aparátu. Členové KSČ se zúčastňovali všech jednání a před rozhodnutím klíčové otázky v národním výboru se k ní vyjadřovala příslušná stranická organizace.¹³⁹

Již krátce po Únoru 1948 se uskutečnila zásadní změna soudnictví a soudní soustavy, za níž stála snaha totalitního režimu o totální kontrolu nad justicí jako důležité složky státní moci. Zákonem o zlidovění soudnictví č. 319/1948 Sb. byl zaveden institut soudců z lidu. Za soudce z lidu měly být vybrány osoby z řad „dělnické třídy“, které se měly řídit třídním vědomím spravedlnosti. V praxi však „zlidovění“ soudnictví znamenalo přísun „nových kádřů“ bez středního vzdělání, které studovaly v různých pochybných rychlokurzech práva. V senátech měli mít soudci z lidu napříště většinu. Trestní věci rozhodovaly okresní soudy v senátech složených z předsedy (soudce z povolání) a dvou soudců z lidu. V případě odvolání rozhodoval krajský soud v senátech složených ze dvou soudců-profesionálů a tří přísedících – soudců z lidu.¹⁴⁰ Rozhodování soudců bylo předmětem kontroly prokurátorů, jejichž vliv v soudním řízení významně posílil. Prokurátoři měli možnost převážnou většinu rozhodnutí napadnout u Nejvyššího soudu. Současně byl zákonem o advokacii odstraněn „soukromý“ charakter výkonu advokátského povolání a tím pádem advokáti nebyly nuceni chránit zájmy „svého“ klienta tím nejlepším možným způsobem.¹⁴¹ Soudnictví přestalo být nezávislé na politickém rozhodování.

Soustava různých promyšlených praktických opatření vedla v letech 1950-1951 k tomu, že se ve společnosti na jedné straně začala vytvářet atmosféra strachu před případným trestním postihem a na druhé straně začala růst nenávist vůči majetnějším spoluobčanům. Tyto rostoucí emoce se hodily politice KSČ, která je všemožnými způsoby přizívovala. Bylo třeba najít příčinu hospodářských problémů nově zakládaných JZD, tu vládní politika „nalezla“ v záškodnictví kulaků neboli vesnických boháčů a dalších „nepřátel socialistického vývoje.“¹⁴² Začala kampaň v regionálním i celostátním tisku zaměřená proti nim. Propaganda, psychologicky kalkulující s lidskou záští a sousedskou závistí, rozdmýchávala ve společnosti letitě přítomné ovzduší netolerance. Propaganda tak podněcovala snahy o překonání majetkové nerovnosti a na mnoha místech vyhrocovala dávné sousedské spory mezi chudými a zámožnými až do polohy nenávistných vztahů, tolik potřebných pro komunisticky chápanou sociální diferenciaci a nesmiřitelný třídní boj na vesnici.¹⁴³

¹³⁹ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 253, 263-264

¹⁴⁰ op. cit., s. 635, 654, 656

¹⁴¹ op. cit., s. 637, 658

¹⁴² DRDA, Adam. Konec vesnických upírů. O kolektivizaci, kulacích a likvidaci venkova. A také o panu Stýblovi, posledním obyvateli Rajdlova statku. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 286

¹⁴³ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 100

Široká podpora veřejnosti umožňovala použít vůči tzv. „vesnickým boháčům“ tvrdší trestní postihy podle nového trestního zákona. V případech soudních procesů s nimi k nim byla přizvána veřejnost. Údajným cílem veřejných procesů bylo přesvědčovat a vychovávat masy k bdělosti a ostražitosti vůči „nepřátelům státu a jeho lidově-demokratického zřízení.“ Skutečným cílem bylo odstrašit potenciální oponenty komunistického režimu.¹⁴⁴ Příkladem veřejných procesů z této doby, využitých k propagandistickým účelům, jsou případy Kluky a Babice. Takové procesy měly zastrašit rolníky a přimět je ke vstupu do JZD.¹⁴⁵

Všeobecně se zvýšila kontrola kulaků a bývalých živnostníků ze strany bezpečnostních orgánů, jak lze dokázat na příkladu obce Němětice. Miloš Boháč píše: „Od těch dob začaly u nás prohlídky. Snad každých 14 dní jsme měli převrácený barák, že jsme uklízeli jen to, co jsme potřebovali. Kolikrát SNB přišlo ještě do rozházeného.“¹⁴⁶ I u Karasů byly prováděny domovní prohlídky.¹⁴⁷ Ve stejné době byli zřízení okrskoví příslušníci bezpečnosti. Josef Karas o nich říká: „Okrskový SNBák sídlil v Hošticích a měl přesně vymezený okruh obcí, kde měl působit. Bydlel na vsi a byl pořád mezi lidmi. Měl za úkol sledovat chování jednotlivých osob a získávat informace od svých věrných. Všechno, co zjistil, hlásil okamžitě na vyšší místa. Pokud se „okrskáři“ významně zasloužili o kolektivizaci vesnice, tak za to dostávali speciální finanční odměny.“¹⁴⁸

Josef Karas vzpomíná na tehdejší dobu takto: „Nikdo už dnes nepostihne tu dobovou atmosféru. To byl takový zvláštní druh psychózy. A taky strach – lidé se báli odpovědět na pozdrav, aby se na ně nevytáhlo, že mají něco s Karasem nebo Boháčem.“¹⁴⁹

Přestože by z výše napsaného mohlo vyplývat něco jiného, je nutno podotknout, že kolektivizace v obci Němětice neprobíhala na počátku 50. let nijak násilně ve srovnání s některými jinými obcemi v ČSR. Nikdo z Němetic nebyl zařazen do táborů nucené práce,

¹⁴⁴ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 169-170

¹⁴⁵ DRDA, Adam. Konec vesnických upírů. O kolektivizaci, kulacích a likvidaci venkova. A také o panu Stýblovi, posledním obyvateli Rajdlova statku. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 286

¹⁴⁶ Boháč dále pokračuje příhodou, která vypovídá o dobové podezřivosti vůči kulakům: „V těchto letech jsme dostali příkaz vyklidit první patro našeho domu s tím, že se tam nastěhují dvě jiné rodiny, mezi nimi i předseda KSČ v obci. Nábytek jsme museli buď vyhodit, nebo dát na půdu. Já jsem dal všechno harampádí do koupelny do prvního patra, která nebyla používána a zamknul jsem to. To si nepřejte slyšet, když přišli SNB, těch řečí, co tam asi máme schováno, když to bylo zamčené. Po otevření, jako když tam vletí sršni, jak se tam všichni SNB hnali a to jejich zklamání, že tam byl jen starý nábytek.“ - BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 24, 26

¹⁴⁷ Josef Karas mluví o domovních prohlídkách takto: „V letech 1950-1954 byly u nás provedeny tři domovní prohlídky, při kterých bezpečnost převrátila celý dům od sklepa až po půdu. Bylo velmi deprimující, když si přistavili dvě nákladní auta na odvoz zabavených věcí.“ - cit. z rozhovoru z 10. 10. 2010

¹⁴⁸ Ut supra, ze dne 3. 10. 2010

¹⁴⁹ Ut supra, ze dne 2. 10. 2010

nikdo nebyl vystěhován z obce v rámci Akce K (kulak) a kromě Josefa Karase nikdo jiný nesloužil u pomocných technických praporů (dále jen PTP).

K zařazení k PTP „přispěla“ skutečnost, že byl Josef Karas již předtím odsouzen za nedovolené ozbrojování. Josef Karas epizodu o nedovoleném ozbrojování shrnuje takto: „To byla vyložená klukovina.“¹⁵⁰ A pokračuje: „Po válce se válely flinty všude. Do mlýna často chodili Američané, tak je táta požádal, aby mu nějakou přinesli na lov. Oni mu pak dali italskou beretu – samopal na 20 nábojů. Ale byla na houby, musel jsem jí předělávat mušku a tak jsme s ní jen zabíjeli prasata.“¹⁵¹ V té době bylo Josefovi Karasovi 16 let a ještě neměl myslivecké zkoušky a právo střílet. Domluvil se s partou kluků okolo Jana Švejdy, kterému bylo méně a ještě chodil do školy, že s nimi vymění italskou beretu za dvacítku*. „Oni ji měli schovanou někde v lomu za kamenem, ale když jsme tam přišli, tak tam nebyla. Asi jim ji někdo mezitím vzal. Tak jsem řekl »Nechte si ji tady.« Stejně byla na nic. Po nějakém čase Švejdova maminka u něj beretu našla a donesla nám ji zpět. Zbraň se dala na půdu a zapomnělo se na ni. Když pak někomu kluci zastřelili kozu, tak se Bezpečnost kluků nezeptala, čím ji zastřelili, ale čím stříleli od války. Oni jim to všechno řekli a tím se dostali na nás.“¹⁵²

Následně Bezpečnost při domovní prohlídce u Karasů našla italskou beretu a ještě jednu zbraň.¹⁵³ Josef Karas byl zatčen, odseděl si 3 měsíce ve vyšetřovací vazbě a v květnu 1950 byl odsouzen okresním soudem ve Strakonicih za nedovolené ozbrojování podle zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, k 6 měsícům podmíněčně po dobu 3 let.¹⁵⁴ Prokurátor se odvolal, ale krajský soud v Českých Budějovicích nechal trest v původní výši. O tom, že se při soudních rozhodnutích posuzoval třídní původ obžalovaného, vypovídá věta, kterou řekl vyšetřovatel otci Josefa Karase: „Vyšetřovatel tehdy otci řekl, že kdyby to byl jeho zaměstnanec, tak by jej za to pochválil, ale když se jedná o mne, tak si to odnesu i za něj!“¹⁵⁵

¹⁵⁰ Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 10. 10. 2010

¹⁵¹ Ut supra

* Dvacítka – nejmenší lovecká ráže

¹⁵² Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 10. 10. 2010

¹⁵³ Podle vyprávění Josefa Karase: „Po válce jsme pod tarasem našli německou pušku s přeraženou pažbou. Vyspravila se hřebíky, ale pak se s ní nestřílelo, takže jí zatím zrezivěla hlaveň. S Janem Švejdou jsme ji chtěli na ‚feldšmídk‘ předělat na dvacítku, tak jsme jí seřízli hlaveň. Jenže stejně nestřílela, protože už v ní nebyl ‚vytahovák‘. Při domovní prohlídce jsem ji ještě SNB ukazoval a velitel řekl: »tak to vezměte s sebou a pak se to vyhodí«. Nakonec mě to topilo víc než ta bereta“ - cit. z rozhovoru z 10. 10. 2010

¹⁵⁴ O průběhu soudního přelíčení mluví Josef Karas následovně: „Lidový soudce tehdy o té pušce se seřízlou hlavní a bez ‚vytahováku‘ řekl: »Soudruzi, když se ve středověku převážely zlaté poklady, tak se to používalo. Když by to vystřelilo, tak to vybijí celou tuto místnost«. Ona by ta puška měla rozptýlit, ale žádný expert nikdy nedokázal, že je schopná vystřelit“ - cit. z rozhovoru z 10. 10. 2010

¹⁵⁵ Ut supra, ze dne 10. 10. 2010

Na podzim roku 1950 byl Josef Karas u odvodu na vojnu. Na závěr odvodu mu při prověrce¹⁵⁶ byla přidělena klasifikace „E“ – politicky nespolehlivý. 15. dubna 1951 rukoval k 64. PTP do Komárna, kde prošel základním výcvikem beze zbraně. Josef Karas se do Němčic vrátil až poté, co mu po dvou letech a sedmi měsících byla zrušena klasifikace „E“ v souvislosti s postupným rušením PTP.¹⁵⁷ Příslušníci PTP s klasifikací „E“ vykonávali vojenskou službu i výjimečná cvičení „na neurčito.“ I po návratu domů pokračovalo nadále jejich šikanování (včetně rodinných příslušníků).¹⁵⁸

Lze tedy shrnout výše uvedené tak, že JZD I. typu v Němčicích po svém založení příliš neprosperovalo. Příčiny neúspěchů se hledaly vně družstva v činnosti tzv. „vesnických boháčů“, kteří byli pod různými záminkami trestně postihováni.

5. Od vytvoření JZD III. typu až po jeho postupný rozpad (1952-1954)

První etapa kolektivizace zemědělství tak skončila neslavně a jinak tomu nebylo ani s etapou druhou, vyhlášenou v roce 1952. Hlavním cílem druhé etapy mělo být dosažení obratu ve združstevňování hromadným získáním středních rolníků, přeměna existujících menšinových družstev na většinová a zakládání nových JZD vyšších typů.¹⁵⁹

I v Němčicích bylo v roce 1952 založeno JZD vyššího typu. Obecní kronika tuto událost popisuje následovně: „O založení JZD III. typu se nejvíce zasloužili soudruzi: Bláha Václav, předseda MNV a Jan Movesa, bezpečnostní referent ONV. S agitací započali již 15. července 1952. Neustálým přesvědčováním zemědělců o nových, lepších formách společného hospodaření na vesnici a nutností budovati socialistickou vesnici, podařilo se jim konečně na ustavující schůzi konané dne 29. srpna 1952 vybudovati u nás JZD III. typu.“¹⁶⁰

Družstva III. typu byla charakteristická tím, že rostlinná i živočišná výroba byla společná. Došlo k rozorání mezí a skot se svedl ke společnému ustájení.

Předsedou JZD v Němčicích byl zvolen Václav Bláha, o kterém kronika říká, že to byl „dobrý soudruh, komunista, který svým vzorným životem a poctivostí skýtá záruku v dobré vedení JZD.“¹⁶¹ Do funkcí v družstvu byli povětšinou zvoleni schopní zemědělci. V kronice následuje pasáž o ustanovování do funkcí: účetním byl zvolen Tůma, vedoucím

¹⁵⁶ Josef Karas popisuje závěrečnou prověrku takto: „Byl přítomný i bezpečnostní referent z okresu. A já ještě řekl: »Nevím, jak si na tu ‚flintu‘ zvyknu, když jsem byl za ní souzený«. Tak on zařídil, abych si zvykat nemusel“ - cit. z rozhovoru z 10. 10. 2010

¹⁵⁷ Ut supra, ze dne 2. 10. 2010

¹⁵⁸ BÍLEK, Jiří, *Pomocné technické prapory – o jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci*, 2. vyd., Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2002, s. 34

¹⁵⁹ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 130

¹⁶⁰ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 76

¹⁶¹ Tamtéž

rostlinné výroby se stal Pechlát, Potužník byl vedoucím živočišné výroby a do výboru byli dále zvoleni Lenc, Matas a Jirsa.¹⁶²

V případech, kdy bylo velkým sedlákům povoleno vstoupit do družstva, projevílo se to na hospodářských výsledcích družstva pozitivně. Jednalo se o zkušené hospodáře, kteří i na družstevním pracovali jako na vlastním.¹⁶³ Miloš Boháč píše o počátcích družstva III. typu: „Na podzim 1952 se začalo společně orat a sít a já jsem s traktorem projezdil celý katastr. Dělal jsem každou chvíli nějaký experiment, který urychlil práci. Předsedou byl Bláha, ale na poli jsme to řídili společně.“¹⁶⁴

Nejaktivnější při prohlubování kolektivizace byli ti nejpřesvědčenější komunisté v obci. Václav Dušek, Jan Valchář, Jaroslav Valchář, Jan Černík, Miloslav Vansa a František Lenc se rozhodli, že začnou stavět společnou drůbežárnu a líně.¹⁶⁵

I přes intenzivní přesvědčování o „výhodách“ společného hospodaření někteří zemědělci do družstva nevstoupili. Objektivně byly pracovní podmínky v družstvu a jeho hospodářské výsledky horší, než výsledky středních či větších soukromých zemědělců.¹⁶⁶ Do družstva nevstoupili tito čtyři zemědělci: Karel Kotál, Jindřich Zíta, František Rod a Jaroslav Želízko¹⁶⁷, což byla pro družstvo ztráta, protože to byli sedláci s výměrou půdy od 16 do 24 ha.¹⁶⁸

Režim už z jisté setrvačnosti trestně postihoval bývalé živnostníky a sedláky i po vstupu do družstva. 12. září 1952 byl Jan Karas odsouzen Okresním soudem ve Strakonicih za trestný čin zneužití vlastnického práva* ke 4 měsícům podmíněčně na 3 roky a k pokutě 20 000,- Kčs za to, že mu při zastavování mlýna chybělo obilí z jeho rezervních zásob.¹⁶⁹ V březnu 1953 byl zase odsouzen Miloš Boháč k zaplacení 50 000,- Kčs pokuty nebo ke 2 měsícům odnětí svobody nepodmíněně za to, že umožnil poslech zahraničního rozhlasu cizí

¹⁶² SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 77

¹⁶³ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 131

¹⁶⁴ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 27

¹⁶⁵ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 77

¹⁶⁶ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 131

¹⁶⁷ Proti soukromě hospodařícím zemědělcům se vedla cílená kampaň v regionálním tisku, jak je vidět z čísla 44 Strakonického budovatele z 10. prosince 1954 – viz. Příloha č. 5 této práce; pozn.: O Jaroslavu Želízkovi je zmínka v článku nazvaném „Život je takový, jaký jej lidé vytvářejí.“

¹⁶⁸ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 76

* Zneužití vlastnického práva - § 133 trestního zákona č. 86/1950 Sb. – „Kdo úmyslně ohrozí obecný zájem tím, že zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnou nebo zašantročí vlastní věc vyšší hodnoty nebo větší hospodářské důležitosti, bude potrestán odnětím svobody na tři měsíce až tři léta a trestem peněžitým.“

¹⁶⁹ Josef Karas říká, že ve mlýnech musely být tzv. mobilizační zásoby. „Tátu musel zásobu nakoupit a udržovat ze svého. Když se v mlýně končilo s mletím, tak se všechno obilí semlelo, protože zásoba už nebyla potřeba. Tátu by ani nenapadlo, že ho pak odsoudí za manipulaci se státní zásobou.“ - cit. z rozhovoru z 2. 10. 2010

osobě.¹⁷⁰ Miloš Boháč píše, proč se rozhodl jít si svůj trest odsedět: „Řekl jsem si: »Přeci nedám poslední peníze za pokutu!« JZD se připravovalo na společné hospodaření a vše bylo v začátcích. Tak jsem oznámil, že jdu tedy na ty dva měsíce do kriminálu.“¹⁷¹ Nakonec stejně musel pokutu zaplatit.¹⁷²

Na jaře a v létě 1953 se odehrálo několik významných domácích a zahraničních událostí, které výrazně ovlivnily politiku strany a státu. Téměř současné úmrtí J. V. Stalina a K. Gottwalda v březnu 1953 bylo pocíťováno jako oslabení režimu. Prezidentem se stal Antonín Zápotocký a předsedou vlády Viliam Široký. Přícházela ne sice zásadní, ale přece jenom ne zcela zanedbatelná změna priorit a důrazů ve vnitřní politice a v hospodářském kurzu.¹⁷³

Na jaře 1953 již bylo centrálně řízeného hospodářství v krizi.¹⁷⁴ Tento stav se snažilo vedení KSČ a státu zvrátit přípravou měnové reformy. Mělo jít o pokus rychle zastavit rostoucí inflaci a výrazně zredukovat množství oběživa. Rostla totiž kupní síla obyvatelstva, avšak nikoli nabídka zboží a služeb.¹⁷⁵ Přípravy na měnovou reformu probíhaly tajně a ještě několik dní a hodin před 31. květnem ujišťovali nejvyšší funkcionáři (např. Zápotocký) veřejnost, že měna je pevná, hospodářství zdravé a že se žádná měnová reforma nechystá.¹⁷⁶

1. června byla měnová reforma vyhlášena. Byly zcela anulovány vklady na vázaných účtech z podzimu 1945. Při výměně hotovosti bylo občanům, kteří nezaměstnávali pracovní sílu, vyměněno na osobu 300 Kčs ve starých penězích v poměru 5 ku 1. Ostatní jejich hotovost, stejně jako všechny peněžní prostředky osob využívajících námezdní práci, se vyměňovala ve znevýhodněném kurzu 50 ku 1. Prostředky hospodářských, rozpočtových a jiných organizací a JZD III. a IV. typu na běžných a obrátových účtech byly převáděny

¹⁷⁰ Cizí osobou se v tomto případě myslí tchán Milošova bratra. Boháč o něm píše ve své knize následovně: „Pomáhal nám takové ty drobné práce. Denně k večeru si pouštěl »Svobodnou Evropu«, aby věděl, co je ve světě nového. Jednou přijeli na udání SNB a u aparátu ho přistihli. Rádio mně odvezli a šel jsem před soud“ - BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 27

¹⁷¹ op. cit.

¹⁷² Boháč se zmiňuje, jak k tomu došlo: „V kriminálu jsem byl dva dny, když se najednou otevřou dveře a volají mě ven. Přijdu do místnosti, kde stojí prokurátor ze Strakonice, jmenoval se Sedlák, Lenc z Němčic a asi ještě někdo z okresu. Začali mě tam přemlouvat, abych zaplatil pokutu a šel domů. Prokurátor mně dokonce vyhrožoval, že mám v záloze 80 000,- Kčs a že když nepůjdu domů, tak přijdu o všechno. Dal mně potom písemně, že další stíhání zastavuje a já šel domů. Bachař kroutil hlavou, že to ještě neviděl, aby prokurátor přemlouval odsouzeného, aby šel domů. Teprve doma jsem se dozvěděl, co za tím bylo. Všichni „jezeďáci“ stávkovali a nedělali, dokud mě nepustí. Jak do té doby držela vesnice pohromadě!“ – op. cit.

¹⁷³ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 190

¹⁷⁴ KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Barrister & Principal, Brno 2005, s. 69

¹⁷⁵ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 217

¹⁷⁶ KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Barrister & Principal, Brno 2005, s. 69

v poměru 5 ku 1. Společně s těmito všemi opatřeními došlo ke zrušení dvojího trhu: volného a vázaného.¹⁷⁷

Měnová reforma měla velmi nepříznivé sociální následky. Nejbolestněji zasáhla do života rodin s více dětmi a pracovníků privilegovaných odvětví.¹⁷⁸ Na venkově se rolnická a selská hospodářství ocitla pro nejbližší dobu bez finančních prostředků, neboť z loňské produkce již nebylo co prodávat a do nové sklizně zbývaly dlouhé týdny. Politický kredit režimu mezi obyvatelstvem silně poklesl, většina občanů považovala reformu za státem řízenou „krádež“ jejich řádně nabytých úspor.¹⁷⁹

Miloš Boháč píše o dopadu měnové reformy na zemědělce v Němčicích takto: „Měna dopadla kupodivu na malé zemědělce více než na velké. Malí zemědělci, kteří dobře hospodařili, přišli až o 300 000,- Kč v jedné chalupě. Malému hospodářství, tak kolem 4 ha, zbývalo za celý rok více peněz, než sedlákům, kteří měli daně vyměřené tak, aby jim nezbylo.“¹⁸⁰

Boháč dále pokračuje s popisem nechuti ke společné práci, která se po reformě rozšířila mezi družstevníky: „Po měně ztratili lidi veškerou chuť ke společné práci. Naše kolna se zrovna předělávala na družstevní kravín. Po měně už nikdo nepřišel pracovat na společném.“¹⁸¹

V podobném duchu píše obecní kronikář Valchář o nespokojenosti s JZD, která vyvrcholila výstupem prvních rolníků z družstva: „Seno se sekalo společně, ale svoz sena si každý člen zajistil ze své parcely jednotlivě domů. A tak někteří členové nepochopili budování v práci společné a z JZD začali podávat odhlášky a jsou to: František Jirsa z č. 10, byl členem představenstva JZD, malorolník a zaměstnanec ČZ Strakonice; František Novotný z č. 4, malorolník; František Páník z č. 14, jest straník KSČ, malorolník a zaměstnanec ČZ Strakonice.“¹⁸² Tento zápis je zajímavý tím, že z něj plyne, že z družstva jako první odcházeli malorolníci a kovorolníci. Tyto skupiny přitom měly podle předpokladů KSČ družstva podporovat.

Začátek vlny výstupů z družstev se časově kryl s projevem prezidenta Zápotockého, který pronesl na přehradě Klíčava 1. srpna 1953. Řekl, že nikoho nebudou v družstvech držet, kdo chce, může odejít, ale musí si uvědomit, že budoucnost patří družstvům, kam se nakonec

¹⁷⁷ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 218

¹⁷⁸ KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Barrister & Principal, Brno 2005, s. 69

¹⁷⁹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 191

¹⁸⁰ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 27

¹⁸¹ op. cit. str. 28

¹⁸² SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 79

stejně všichni vrátí. Projev byl odcházejícími rolníky přijat s povděkem, protože ho pochopili tak, že se prezident nepostavil proti nim, ba dokonce výstup prohlásil za jednu z možností.¹⁸³

Druhý projev k zemědělství pronesl Zápotocký na schůzi ÚV KSČ 4. září. Opakoval kritiku porušování dobrovolnosti při získávání rolníků do družstev a proklamoval podporu všem sektorům v zemědělství: státnímu, družstevnímu i soukromému. Krátce po tomto projevu pronesl další názory k zemědělské politice na veřejném shromáždění ve Stěžerech. Původně se snažil po výtkách napravit klíčavské „ujetí“, ale nepovedlo se mu to. Prohlásil, že současné obtíže v zemědělství jsou důsledkem porušení „leninsko-stalinských“ principů zemědělské politiky a že tak nelze činit beztestně. Proklamoval tři zásady zemědělské politiky: 1) získat pro ni rolníky, 2) vytvořit příznivé podmínky pro zrod družstev (nenutit nikoho ke vstupu ani k setrvání v něm), 3) zabezpečit, aby se družstva úspěšně rozvíjela (zakládat je „s tužkou v ruce“, počítat jako správný hospodář).¹⁸⁴

Přesně v době Zápotockého projevů přestali být menší zemědělci v Němčicích spokojeni s JZD a chtěli za každou cenu z družstva vystoupit. Miloš Boháč líčí, jak si jeli v září 1953 stěžovat do Prahy: „Na předsednictvo vlády do Prahy jeli Potužník, Kalous, Věženský, Česánek, Tůma a Matas. V Praze jim řekli, že když byli přinuceni vstoupit, můžou vystoupit.“¹⁸⁵ Z příslušného zápisu v kronice vyplývá, že se rolníci podle tohoto povolení zařídili: „Další odhlášky se rozhodli podat František Věženský, František Tůma, František Kalous a Václav Potužník.“¹⁸⁶

V obci bylo náhle již jedenáct soukromníků a družstvo se začalo na podzim 1953 dostávat do problémů, které jsou vysvětlovány v kronice následovně: „Po žních byly rozděleny pro členy naturální dávky a zálohy na pracovní jednotky, ovšem někteří hned říkali, že to je málo, ale také málo pracovali. Někteří uplatňovali to tak, aby se dalo každému tolik obilí, kolik má dobytka bez ohledu na to, kolik kdo pracoval. Prostě si mysleli, že budou a musí žít z práce pilných pracovníků. Zasludou výše uvedených narušovatelů je JZD ve špatném stavu, ne finančním, ale v obdělávání půdy.“¹⁸⁷

Vláda vyhlásila v roce 1953 podporu soukromému zemědělství a částečně uvolnila jeho striktní řízení. I velice malý prostor pro podnikání se odrazil již příští rok ve vzestupu

¹⁸³ KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Barrister & Principal, Brno 2005, s. 109

¹⁸⁴ op. cit., s. 110-111.

¹⁸⁵ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 28

¹⁸⁶ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 79-80.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 80.

výroby u soukromých rolníků.¹⁸⁸

Výsledky soukromého hospodaření přiměli další zemědělce k výstupu z družstva a tak v roce 1954 z JZD v Němčicích podali odhlášku i dva sedláci: Alois Němec a František Matas. Nad postupným rozpadáním JZD je v kronice vyjadřován údiv: „Tito zemědělci si myslí, že je lepší hospodařit v soukromém sektoru než v JZD.“¹⁸⁹ Během roku 1954 již každý prováděl polní práce sám na své parcele, což mělo za následek faktický rozpad JZD. Kronikář Valchář tento stav komentuje slovy: „To znamená, že se družstvo roku 1954 rozchází, aniž by nějaký činitel z ONV zasáhl a vysvětlil jim unáhlený krok.“¹⁹⁰ Na konci roku 1954 zůstalo v JZD Němčice pět zemědělců a čtyři bezzemci, a ti se dohodli na likvidaci JZD vyššího typu a utvoření menšinového družstva. V obecní kronice je dále zmiňována zadluženost JZD III. typu a způsob vypořádání těchto dluhů: „Veškeré dluhy po vyšším typu JZD budou do konce roku 1955 zaplacený.“¹⁹¹

Druhá etapa kolektivizace zemědělství tedy skončila na přelomu let 1953 a 1954 krizí kolektivizace a československého zemědělství jako celku. V důsledku nespokojenosti s ekonomickou situací v existujících družstvech docházelo k masivnímu vystupování členů.¹⁹² Velké množství družstev se stalo menšinovými. Změnila se v sektu, protože v obci vysoce převládali soukromě hospodařící zemědělci, hospodářsky bojovala o přežití, a tudíž nepůsobila jako přitažlivý vzor pro rolníky, naopak je ještě víc od družstev odpuzovala.¹⁹³

6. Od zatčení Boháče po proces s „kulakem“ (1955-1956)

Po přechodném zmírnění nátlaku na rolníky v letech 1953-1955 došlo znovu v polovině 50. let k obratu ve združstevňování československého zemědělství. Novou fází kolektivizace zahájilo zasedání ÚV KSČ, které se uskutečnilo ve dnech 29. – 30. června 1955 a které v podstatě ustoupilo od názorů prezidenta Antonína Zápotockého, zejména od jeho projevu na klíčavské přehradě.¹⁹⁴ Na tomto zasedání bylo přijato usnesení, ve kterém se říkalo, že v pokračujícím třídním boji je nutné „důsledně provádět politiku omezování a zatlačování kulactva“, neboť „kulak byl i nadále zůstává úhlavním nepřítelem všeho

¹⁸⁸ KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Barrister & Principal, Brno 2005, s. 246

¹⁸⁹ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 83

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 88.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 96-97.

¹⁹² BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 130

¹⁹³ KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Barrister & Principal, Brno 2005, s. 246

¹⁹⁴ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 130

pracujícího lidu.“¹⁹⁵ V následujícím kolektivizačním procesu se tak navazovalo na některé postupy z první poloviny 50. let, odlišnost spočívala zejména v přednostním zdůraznění ekonomické motivace, která měla vést rolníky ke vstupu do družstva.¹⁹⁶

V této fázi kolektivizace znovu probíhaly soudní procesy s bývalými kulaky. Hlavní snahou bylo opět zastrašení váhajících zemědělců a v neposlední řadě také nalezení viníků nedostatečných hospodářských výsledků družstev.¹⁹⁷

Největším „kulakem“ v Němčicích byl Miloš Boháč. Miloš Boháč dokonce patřil se svými 50 ha mezi největší soukromě hospodařící zemědělce na okrese. Byl přirozeným vzorem pro ostatní soukromníky a mohl se tak stát největší překážkou úspěšného hospodářského fungování JZD, pokud by do družstva nevstoupil. Zároveň mohl být jen obtížně trestně postižitelný, protože dokázal plnit vysoké dodávkové povinnosti a nebylo snadné ho obvinít z rozbití JZD, protože z něho vystoupil jako jeden z posledních až po žních v roce 1954. Přesto mu to bylo později přičteno. Místní a okresní straničtí funkcionáři si uvědomovali, že správně provedený veřejný proces s Milošem Boháčem by mohl zastrašit ostatní rolníky a přitom také vysvětlit nezdar JZD vyššího typu v obci.¹⁹⁸

Miloš Boháč píše o nepříjemnostech, které mu způsobil Jan Černík,¹⁹⁹ předseda KSČ v obci, takto: „Těch udání bylo na nás bezpočet, vždyť jsme tam měli v prvním patře přiděleného nájemníka,²⁰⁰ aby nás hlídal, takže u nás měli dobrého zpravodaje. Hned se vědělo, kdo k nám přijel, co přivezl, odvezl, čísla aut, motorek, to vše se předávalo.“²⁰¹

Dne 19. prosince 1955 byl Miloš Boháč zatčen a odvezen k výslechu nejdříve do Strakonic a poté do Českých Budějovic. Po dobu padesáti dní mezi zatčením a soudním procesem chodil Miloš Boháč denně na výslechy, jejichž průběh shrnuje do jedné věty takto:

¹⁹⁵ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 214

¹⁹⁶ op. cit.

¹⁹⁷ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 130

¹⁹⁸ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 28-29, 32

¹⁹⁹ Jan Černík (1924-1987) – předseda KSČ v obci, poté tajemník a následně i předseda MNV Němčice. Miloš Boháč popisuje jeho vnitřní proměnu, která se udála po změně režimu, takto: „Byl to v době války a pár let po válce kluk z vesnice o čtyři roky starší než já. U zábav jsme byli společná parta. Přišel rok 1948-1949 a on začal kariéru ve Zbrojovce a to přenesl i do naší vesnice. Nestalo se ani jednou, aby dřívější kamarád s námi jednal jako hlava obce v klidu a bez emocí.“ - BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 31

²⁰⁰ Ačkoli ho Miloš Boháč ani jednou ve své knize nejmenuje, z ostatních pramenů lze zjistit, že tímto nájemníkem byl Jan Černík. Miloš Boháč dále pokračuje v popisu jeho charakteru, který ilustruje na následující příhodě: „V roce 1987 byl [Jan Černík] obviněn u soudu ve Vimperku nebo Prachaticích, že porazil u chaty, která byla v chráněné oblasti Boubína, pár stromů. Strana nechtěla, aby šel tak veliký straník před soud, ale prokurátor řekl: »To bychom měli za chvíli po Boubíně«. On prý udělal u soudu úplnou zvěď, co že má všechno za zásluhu pro stranu (nás a další rodiny). Nemohl přenést přes srdce, že dostal 5 000,- Kčs pokuty a u soudu se složil – srdeční mrtvice - a za pár dní zemřel. Na pohřbu z vesnice prý byli jen tři lidé. Ti z okresu se prý divili, že takový funkcionář a tak málo se s ním přišlo rozloučit lidí. Asi týden po pohřbu u pojízdné prodejny ženské z vesnice vykřikovaly, jaké měl všechny „zásluhy“ a že jeho panování skončilo.“ – op. cit.

²⁰¹ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 31

„Vyvracet jim řeči o neplnění dodávek a o rozbití JZD nebo se snažit uvést vše na pravou míru bylo zbytečné, vyčerpávající a nekonečné.“²⁰²

Miloš Boháč byl obviněn z napomáhání cizím osobám v přechodu hranice*, rozbití JZD**, neplnění povinných dodávek*** a z různých dalších přestupků a machinací.²⁰³

Obvinění proti Miloši Boháčovi nebyla zcela smyšlená, ale byla chytře konstruována tak, aby se opírala o některá reálná fakta, která však byla dezinterpretována. Význam některých jeho činů byl převrácen a zveličen. Miloš Boháč ve své knize vysvětluje, jak to bylo s přechováváním osob, které měly jít přes hranice²⁰⁴ a vyslovuje podezření, že se jednalo o konfidenty Státní bezpečnosti.²⁰⁵ Dále se Boháč vyjadřuje k obvinění obvinění z neplnění; pro vyšetřovatele prý nebylo podstatné, že neplnění dodávek jedné plodiny bylo vyrovnáno plněním náhradní plodinou. Pro soudní proces byla z výpovědí Miloše Boháče účelově vybírána jen některá fakta.²⁰⁶

Zatčení Boháče mělo být následně propagandisticky využito. Obecně lze říci, že přesvědčování veřejnosti o tom, že kulaci jsou nebezpeční sabotéři, se odehrávalo ve dvou rovinách: mimosoudní (letáky, noviny atp.) a soudní (veřejné soudní procesy). V řadě obcí po celé republice byla známa praxe rozšiřování letáků²⁰⁷ proti sedlákům-neplničům dodávaných z KV KSČ, které se navíc rozdávaly dělníkům ve vrátnicích průmyslových závodů, četly

²⁰² BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 32

* *pozn. autora*: což bylo kvalifikováno jako velezrada podle § 78 trestního zákona č. 86/1950 Sb.

** Sabotáž - § 84, odst. 1 trestního zákona č. 86/1950 Sb. - „Kdo zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelným majetek národní nebo majetek lidového družstva v úmyslu mařit nebo ztěžovat: a) provoz nebo rozvoj státního, národního, komunálního nebo jiného veřejného podniku anebo lidového družstva, bude potrestán odnětím svobody na deset až pětadvacet let.“

*** Sabotáž - § 85, odst. 1 trestního zákona č. 86/1950 Sb. - „Kdo nesplní nebo poruší povinnost svého povolání, zaměstnání nebo své služby anebo plnění takové povinnosti obchází nebo se dopustí jiného jednání v úmyslu: a) mařit nebo ztěžovat provádění nebo plnění jednotného hospodářského plánu v některém úseku, bude potrestán odnětím svobody na pět až deset let.“

²⁰³ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 36

²⁰⁴ Boháč píše o lidech, kteří u něho nějaký čas pobýli, než šli za hranice, takto: „Na jaře roku 1949 přivedl bratr Jaroslav jednu slečnu, že půjde přes hranice, abychom jí pomohli. Zůstala u nás asi tři týdny. Chodila ob den do Strakonice a vůbec se neskrývala. Potom přivedla nějakého inženýra, že půjde přes hranice s ním. Přechod zprostředkoval taxikář z Vimperku Vlček. Bylo mně ale divné, že slečna ani inženýr nám neřekli jména.“ – op. cit., s. 24, 32.

²⁰⁵ Slečna, která u Boháčů bydlela, malovala z dlouhé chvíle na čtvrtky papíru. Po jejím odchodu za hranice, při jedné domovní prohlídce v roce 1951, šel příslušník SNB v civilu do patra, kde ta slečna předtím bydlela. Miloš Boháč popisuje, co se stalo pak: „Postavil se proti obrázkům, které ta slečna malovala na čtvrtku, sundal je, dal je do tašky a zavřel tašku. Jakoby to věděl, a přitom to tam neznal. Ale on neřekl ani slovo, já též ne a odešli. Je mi záhadou, jak to s těmi obrázky ve skutečnosti bylo. Použili to proti mně až v roce 1955.“ – op. cit., s. 24-25

²⁰⁶ Miloš Boháč se obhazuje proti obvinění ze sabotáže takto: „Pro zemědělce byly tehdy dodávky velmi vysoké až neúnosné. Vejce jsme měly splněny – jednu třetinu na konzum, dvě třetiny do líhně. Oni ale vytáhli jen konzumní a – nesplněno. Mák jsme zase přeplnili řepkou, ale to pro ně nebylo podstatné. Nechci se chválit, ale podle druhých zemědělců jsme plnili na 200 %. To je vidět už z toho, že nám nikdy nemohli pokutu za neplnění dát. Ale co naplat, jedna sabotáž byla neplnění (když jsme plnili) a druhá sabotáž byla rozbití JZD (které se rozpadlo samo a dříve, než jsem já z JZD vystoupil).“ – op. cit., s. 32

²⁰⁷ Pro lepší představu, jak takový propagandistický leták vypadal, viz. Příloha č. 6 této práce – leták „Taková jsou třídní nepřátelé!“

v obecních rozhlasech a vylepovaly na vratech selských usedlostí.²⁰⁸ Cílem bylo názorně ukázat, že kulaci jsou těmi, kteří narušují zásobování pracujících. V případech, kdy už byl kulak obviněn z nějakého trestného činu, mohlo dojít k veřejnému procesu. Volba případů, které se projednají před širší veřejností, příslušela okresnímu, resp. krajskému prokurátorovi. Většinou o veřejném projednání a propagandistickém využití procesu spolurozhodovali veřejní činitelé na okrese.²⁰⁹ Procesy proti třídním nepřátelům provedené před širší veřejností sledovaly účel, aby byli izolováni vesničtí boháči a byla odhalována jejich tzv. nepřátelská činnost, zaměřená proti zájmům malých a středních rolníků.²¹⁰

K zajištění důkazů pro soudní přelíčení byla na hospodářství Miloše Boháče provedena 3. ledna 1956 domovní prohlídka. Nebyly nalezeny žádné věci, které by nebyly obvyklé pro zemědělskou usedlost podobné velikosti. Přesto podrobný soupis potravin a dalších nalezených věcí, uvedený v obecní kronice a použitý při soudním procesu, vykresloval v očích neinformovaných občanů Miloše Boháče jako sabotéra národního hospodářství shromažďujícího zásoby pro budoucí válku. V kronice je uveden následující výsledek domovní prohlídky: „Na půdách bylo schováno: 2 konve sádla, 1 konev másla, 1 konev cukru, 1 bednička s cukrem a další sáčky s cukrem, 2 bedny s mýdlem, 20 kusů konzerv vepřových, 1 pistol 6²⁵ s náboji. Na zahradě byl zakopán motor od traktoru. Tyto peníze byly též schovány: 26 pětistovek z doby 1. republiky, 51 dvacetikorun, 8 padesátikorun, 1 desetikoruna, 66 stokorun, 10 tisícikorun z doby okupace, 3 tisícovky, 1 pětistovka, 25 stokorun, 15 kusů fotografií a 1 kus špeku.“²¹¹ Josef Karas uvádí důvod toho, proč bylo nalezeno tolik bankovek: „U Boháčů dávali peníze do takového stolku. Oni sami to nevěděli, ale ty bankovky jim zapadly za šuplík. Až když to tam SNB vyrabovalo, tak ty bankovky vzadu za zásuvkou objevili.“²¹²

Soud s Milošem Boháčem byl připraven na 15. březen 1956. Miloš Boháč se zmiňuje o tom, jaké změny byly učiněny pro to, aby soudní proces mohl lépe působit na zemědělce v obci: „Z Českých Budějovic mě vezli na mé přelíčení do Strakonice k soudu. Krajský soud přijel na okres. Přelíčení bylo veřejné, ale byli tam jen pozvaní.“²¹³ Miloš Boháč je přesvědčen, že soudní proces s ním byl politicky zmanipulovaným procesem: „Soudce dostal

²⁰⁸ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 210

²⁰⁹ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 172

²¹⁰ op. cit., s. 173

²¹¹ SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 101.

²¹² Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 3. 10. 2010

²¹³ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 36

od vedoucích stranických orgánů okresu a kraje úkol, za co a na kolik let mě má odsoudit, abych se stal odstrašujícím případem pro ostatní zemědělce, kteří nechtěli vstoupit do JZD.²¹⁴

Na tomto místě je třeba se zmínit obecně o právním zastupování občanů. Již krátce po Únoru 1948 byl odstraněn „soukromý“ charakter výkonu advokátního povolání, a to zákonem o advokacii č. 322/1948 Sb. K nové právní úpravě vedla ta skutečnost, že činnost předúnorových obhájců byla komunistickým orgánem trnem v oku. Řada z nich se totiž snažila i v retribučních kauzách chránit zájmy svých klientů.²¹⁵ Miloš Boháč popisuje svého advokáta takto: „Byl mně přidělen advokát JUDr. Boček z Českých Budějovic. Mladý, rozcuchaný, přišel za mnou asi tři dny před soudem. Velký zájem a snahu neprojevoval, věděl, jak to se mnou je.“²¹⁶

Miloš Boháč byl během krátkého soudního procesu odsouzen za velezradu a sabotáž k osmnácti letům odnětí svobody a propadnutí poloviny jeho majetku ve prospěch státu. Naděje na snížení trestu v případě odvolání byla nulová. Miloš Boháč proto také píše: „Advokát mě zrazoval od toho, abych se odvolával, že je to zbytečné.“²¹⁷

Boháčův proces měl za cíl zastrašit zemědělce v Němčicích a přinutit je k tomu, aby znovu založili JZD vyššího typu. Na malé vesnici se vědělo, jak to s Milošem Boháčem bylo. Tento případ rolníky názorně přesvědčil, že kohokoliv je možné zavřít.²¹⁸

7. Tlak na soukromníky ve 2. polovině 50. let (1956-1959)

Ještě v roce 1955 se rozjela agitační kampaň podporující zakládání zemědělských družstev. Kampaň nebyla a ani nemohla být pokračováním poslední, zahájené před třemi roky. Rolníci i státní moc získali mezitím zkušenosti. Rolníci znali bídný stav družstev, báli se, že vstup do družstva je vstupem do sociální nejistoty, a rovněž si uvědomovali slábnoucí schopnost ubránit se silnému tlaku moci. Nevěřili v úspěch družstevního hospodaření, i přestože se finanční situace družstev díky mohutné státní pomoci zlepšila.²¹⁹

Hlavním zastáncem celoplošné kolektivizace se stal první tajemník ÚV KSČ Antonín

²¹⁴ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 36

²¹⁵ KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009, s. 637

²¹⁶ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 36

²¹⁷ op. cit.

²¹⁸ V kronice se nicméně objevuje zápis, který se snaží za pomoci manipulace s fakty charakterizovat Miloše Boháče jako opravdového zločince: „Miloš Boháč, statkář, který prováděl vlastizradu, přenechával špióny ve své usedlosti a sám jim osobně hodně obstarával na různých místech, převáděl přes hranice se zbraní v ruce, a to se samopalem, okrádal JZD o obilí, brambory, atd. Sabotoval, kde mohl, rozbíjel všemožně družstvo, až se mu to všechno podle jeho přání podařilo. Neměl kladný poměr k dnešnímu demokratickému zřízení a byl zaujat proti naší straně KSČ a vládě.“ - SOKA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 102; pozn.: Tento zápis je ukázkovým případem propagandy, která se objevovala i v letácích, jak bylo psáno výše.

²¹⁹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 247

Novotný, jehož snahou bylo dosáhnout družstevního hospodaření na sto procentech zemědělské půdy do roku 1960.²²⁰

V roce 1955 zahájená vlna kolektivizace se podobala zápasu státní moci se soukromými rolníky, v němž naděje rolníků na vítězství byly velmi malé. Proti moci, disponující řadou nejrozumnějších prostředků, stáli bezbranní rolníci, nebo jen bezbranný jedinec.²²¹

Josef Karas popisuje nátlak na zemědělce v Němčicích po zatčení Boháče: „Akce Boháč byla katastrofa! Pro vesnici to znamenalo obrovský rozklad. Předtím si lidé pomáhali mezi sebou. Někdo například pomáhal Milošovi zakopat ten motor. Už tato pomoc byla důvodem pro výslech. Každý z vyslýchaných pak řekl něco na dalšího. A tak byla u výslechu prakticky celá ves a tam všem říkali doslova: »Bud' vstoupíte do JZD, nebo jdete do basy«“²²²

JZD vyššího typu bylo nakonec v Němčicích opravdu založeno, jak plyne ze zápisu v místní kronice: „18. ledna 1956 se tu sešel ve zdejší obci výbor strany a projednávalo se, zda obnovit družstvo, které se tu rozpadlo. A tak 24. ledna, po dohodě s občany, se tu znovu vybudovalo JZD III. typu.“²²³

V důsledku nátlaku a perzekucí začínají v letech 1956-1957 počty nově založených JZD v Československu narůstat. Rolníci realisticky zhodnotili situaci ve státě a pochopili, že státní a stranické vedení nejenom že otevřeně propaguje a preferuje kolektivní hospodaření, ale zejména se soukromými zemědělci do budoucna vůbec nepočítá. Nevstupovali tak v převážné většině do družstev z vlastní svobodné vůle a nějakého vnitřního přesvědčení o jejich výhodách, ale pod politickým, společenským, ekonomickým i psychologickým nátlakem.²²⁴

Je nutné říci, že akce, na jejímž konci bylo založení JZD v Němčicích, byla součástí daleko většího procesu probíhajícího na strakonickém okrese. Od usnesení KSČ z konce června 1955 do začátku února 1956 bylo v českobudějovickém kraji založeno 110 nových družstev. Z toho pět jich bylo založeno na strakonickém okrese jen v průběhu jednoho týdne na konci ledna 1956. Vedle již zmiňovaných Němčic se jednalo o sousední obce Nihošovice a Strunkovice a dále pak o Katovice a Doubravici Volyňskou. Samotné noviny „Strakonický budovatel“ v čísle z 2. února 1956 mluví o tom, že nejde o „shluk náhodných událostí.“

²²⁰ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 130

²²¹ JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Vyšehrad, Praha 2008, s. 247

²²² Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 3. 10. 2010

²²³ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 103.

²²⁴ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 132

Příčina toho, že bylo založeno v tak krátkém čase pět nových družstev, je viděna v dobré práci stranických funkcionářů a členů místních národních výborů a také v pokračujícím boji proti kulakům.²²⁵

V souvislosti s vyšetřováním Miloše Boháče byli 10. února 1956 vzati do vyšetřovací vazby Jan Kojan, národní správce v mlýně Podhorských, a Jan Karas, bývalý majitel mlýna a pekárny.²²⁶ Josef Karas vysvětluje, za jakých okolností k tomu došlo: „Sedláky nutili odevzdávat obilí, když ještě bylo nezralé na poli. Sedláci se nejdřív snažili splnit dodávky, takže odvedli například zásoby z minulého roku a pak teprve sklízeli pro vlastní potřebu. Jako samozásobitelé nedostávali lístky na chleba a na mouku. Miloš Boháč při výsleších přiznal, jak dokázal plnit vysoké dodávkové povinnosti, a přitom měl také dost chleba pro sebe. Domluvil si totiž s Kojanem, aby pro něj prozatím vystavil poukázky na mouku, že mu dá obilí až po žních. Kojan potvrdil příjem asi 2 q žita a vystavil poukázky pro pekárnu na hodnotu 120 kg mouky. Pak s nimi šel Boháč za otcem [Jan Karas] a ten mu za ně vydal samozásobitelské poukázky na odpovídající množství chleba a přijal platbu za upečení. Za poukázky si pak mohl Boháč vybrat chléb na prodejně Jednoty.“²²⁷

Kojan pak při výslechu řekl, že dal trochu otrub těm, co mu pomohli opravit poškozený jez u mlýna Podhorských. Otruby ale nebyly jeho, byly v socialistickém vlastnictví.²²⁸ Za otruby a černou mouku byl Janu Kojanovi soudem vyměřen trest na 11 měsíců odnětí svobody nepodmíněně.²²⁹

Jan Karas byl obviněn z toho, že odcizoval tzv. zmetkový chléb, bral z pekárny tzv. smetenou mouku a odebíral chlebovou mouku pro potřeby chovu vepřů.²³⁰ Další obvinění se týkalo toho, že v červnu a červenci 1955 vystavil zpětné dodací listy na prodejnu Němětice, na jejichž základě byly Boháčovi a Leškovi vydány poukázky na odběr chleba.²³¹ Za

²²⁵ Konkrétně jsou za strakonický okres zmiňováni „kulaci“ Boháč, Miříčka, Švec, Kokrda, Holubové a Halada. Více viz. Příloha č. 7 této práce – číslo 5 Strakonického budovatele z 2. února 1956

²²⁶ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 104-105.

²²⁷ Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 2. 10. 2010

²²⁸ Ut supra, ze dne 3. 10. 2010

²²⁹ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 105.

²³⁰ Josef Karas upravuje obvinění na pravou míru. Co se týče zmetkového chleba, tak říká: „Občas se stalo, že se nějaký chleba neupekla dobře. V takovém případě jsme si ho brali domů. Chleba pro vlastní spotřebu si dříve za soukroma bral každý zaměstnanec. Pokračovalo se v tom i za Jednoty na všech pekárnách. Existoval dokonce oficiální nárok každého zaměstnance na naturálii:“ O smetené mouce říká: „Smetky vznikaly při úklidu podlahy kolem válu v zadní části pekárny. Ve všech pekárnách se prach z celé podlahy smetal do pecí a páčil. Z toho důvodu se smetky nikdy neevidovaly a taky to nebylo nařízeno.“ Bod obžaloby týkající se skrmení chlebové mouky vepři byl poté projednáván u odvolacího Krajského soudu v Českých Budějovicích, kdy bylo zjištěno, že výpověď Jana Karase o denním odebírání chlebové mouky byla při výslechu vynucena – cit. z rozhovoru z 2. 10. 2010

²³¹ Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 2. 10. 2010

způsobenou škodu²³² byl Jan Karas odsouzen k 5 letům odnětí svobody nepodmíněně, pokutě 1 500,- Kčs a propadnutí veškerého jmění. Po odvolání jeho manželky mu byl trest snížen na 3 roky.²³³

Soudní procesy s bývalými mlynáři měly být exemplárním potrestáním tzv. třídních nepřátel a sledovaným cílem bylo další zastrašení obyvatel v obci. Pro soudní případy byly vybírány takové osoby, které byly obraznými pilíři, na kterých stála celá vesnice. Celé to začalo zatčením Miloše Boháče a přes vzájemnou pomoc, kterou mu tito poskytovali po dobu onoho utiskovaného hospodaření, se dostali na Jana Karase a Jana Kojana. Nepodmíněné tresty se udílely za menší přestupky a činy, které za běžných okolností nebyly trestné.²³⁴

Při upevňování nově vzniklého JZD hrály velkou roli tzv. hospodářsko-technické úpravy půdy (dále jen HTÚP),²³⁵ které fakticky spočívaly v rozorání mezí a vytvoření velkých půdních celků. Po rozorání mezí se stal odchod z družstva málo pravděpodobným a obtížně proveditelným.²³⁶

O provádění HTÚP v Němčicích je v kronice napsáno toto: „Po znovuzaložení JZD III. typu v naší obci se tu 10. února 1956 začala provádět hospodářská technická úprava půdy, polí a luk, a to i se sousedními obcemi. Úpravu prováděl agroprojekt Hradec Králové. Každému členu JZD III. typu byla přidělena záhumenka 50 arů dle každého jednotlivého přání.“²³⁷

Při provádění HTÚP byly jednoznačně preferovány zájmy JZD na úkor soukromě hospodařících rolníků. Ti získávali pozemky na okrajích katastru, které byly obtížně obdělávatelné a méně úrodné.²³⁸

V Němčicích zůstali dva soukromě hospodařící zemědělci. Těm byly v rámci HTÚP vyměřeny nové pozemky, jak dokládá zápis v kronice: „František Jirsa, * č.p. 10, střední

²³² Škoda byla podle Josefa Karase počítána následovně: „Napočítali to [denní odebrání zmetkového chleba...] za několik let vedení pekárny zpětně. Škoda pak narostla na horentní sumy.“ – cit. z rozhovoru z 2. 10. 2010

²³³ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 104.

²³⁴ Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 2. 10. 2010

²³⁵ pozn. autora: právní podklad pro HTÚP dával zákon č. 47/1948, o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků

²³⁶ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 132-133.

²³⁷ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němčice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němčice 1930-1967, s. 105.

²³⁸ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 132.

* František Jirsa (1917-1986) – vyučil se jako nábytkový truhlář a poté pracoval u Krňoula, největšího výrobce nábytku ve Strakonici. Když po roce 1948 nábytkářskou firmu Krňoul znárodnili, odešel do ČZ Strakonice, kde pracoval v bednárně na expedici. Původně pocházel z Libčic a do Němčic se příženil v roce 1949, když si vzal Marii Rezkovou (1927-2007), dceru Františka Rezka z č. p. 10. Měl dva syny: Františka Jirsu (*1950) a Václava Jirsu (*1955) – pozn. na základě rozhovoru s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13.11.2010

zemědělec, který nechtěl vstoupit do JZD III. typu – byly mu vyměřeny pozemky, na kterých bude hospodařit samostatně po okrajích parcelních honů. Anně Hynkové, č.p. 6, která s dcerou nechtěla vstoupit do JZD III. typu – byly jim též vyměřeny pozemky na kterých budou hospodařit samostatně.“²³⁹

František Jirsa ml.* vzpomíná na to, jak to bylo s pozemky, které jim byly vyměřeny: „My jsme při výměně dostali pole v oblasti, kde se říkalo »Za Želskou«. Byly to pole na druhé straně katastrální obce a sousedily s libětickým katastrem. Před oráním jsme museli vybrat z pole kamení, aby se neničily nástroje. Další pozemky nám vyměřili »Na Příkopech« poblíž hranic s volyňským katastrem. Zdejší louka porostlá ostřicí se po dešti pravidelně měnila v močál, takže tam pak ani koně se sekačkou neprojeli a vše se muselo sekat ručně.“²⁴⁰

Stát upřednostňoval družstevní hospodaření před hospodařením soukromým různými způsoby. Nejenom, že družstva získala v důsledku HTÚP kvalitnější půdu, ale stát poskytoval JZD přímé finanční subvence, dodával jim zemědělské stroje, hnojiva, přípravky na ochranu rostlin a výhodně půjčoval peníze. Soukromníci naproti tomu byli nuceni plnit výrazně zvýšené, takřka nesplnitelné, dodávkové povinnosti.²⁴¹

Stojí za zmínku, že vysoké povinné dodávky motivovaly soukromníky k neuvěřitelným výkonům, pokud jde o množství vyprodukovaných zemědělských komodit. Dělo se tak za cenu absolutního vyčerpání půdy a veškerých zásob. František Jirsa ml. mluví o tom, že se muselo dodávat daleko víc, než si brali Němci za války a z toho usuzuje, že dodávky měly jediný cíl a tím bylo zlikvidovat soukromého zemědělce. Dále říká: „Rok od roku se neustále zvyšovaly kontingenty. Musela se odvádět určitá váha vepřového a hovězího, dále se dávalo mléko, vejce, obilí a další potraviny.“²⁴²

Na dělníky, kteří hospodařili na vesnici na vlastní výměře, byl činěn nátlak v zaměstnání, aby vstoupili do JZD.²⁴³ Také František Jirsa dostal na vybranou, zda vstoupí do JZD nebo zůstane soukromým zemědělce. Poté, co se rozhodl zůstat soukromníkem, s ním byl pracovní poměr v ČZ Strakonice ukončen.²⁴⁴

²³⁹ SOkA Strakonice, fond Archiv obce Němětice (nezpracovaný fond), Kronika obce Němětice 1930-1967, s. 105.

* František Jirsa ml. (*1950) – syn Františka Jirsy (1917-1986), posledního soukromníka v obci Němětice. Jako dítě prožíval konec 50. let velmi intenzivně. Po vychození obecné školy v Nihošovicích a měšťanské školy ve Volyni se vyučil elektrikářem v Netolicích – rozhovor s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13.11.2010

²⁴⁰ Rozhovor s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13. 9. 2010

²⁴¹ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 132.

²⁴² Rozhovor s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13. 9. 2010

²⁴³ BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 133.

²⁴⁴ Rozhovor s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13. 9. 2010

František Jirsa ml. vzpomíná i na další opatření, která měla soukromníkům znechutit jejich hospodaření: „Soukromníci nemohli mlátit obilí ve dne. To mohli jen ‚jezeďáci‘. Muselo se mlátit v noci, kdy nebyla energetická špička. Dělal se i jiné schválnosti. Vzpomínám si, že jsme vybírali rané brambory. Napytlovali jsme je a naložili na tři ‚žebříňáky‘. Bylo to 75 q brambor. U výkupu potravin měli zákaz brambory vzít (někdo z obce zřejmě mezitím intervenoval). Nakonec je otec přemluvil, což bylo štěstí, protože další den měla cena brambor klesnout na 50 %.“²⁴⁵

Jediná pomoc, která se soukromníkům dostávala, byla ve špičkových pracích, kdy na pole chodili pomáhat příbuzní a blízcí známí z vesnice.²⁴⁶ František Jirsa ml. vypráví o pomoci, kterou jim místní poskytovali: „Na pole nám chodila pomáhat také Hynková a otec jí zase na oplátku pomáhal, když bylo potřeba udělat nějakou práci s koňmi. Chodil pomáhat i otec Jana Černíka, přestože mu to syn zakazoval. Potom byl Jan Černík rudý vzteky, když na našem poli pomáhalo při sklizni šestnáct lidí a na družstevním jich bylo sotva šest.“²⁴⁷

František Jirsa ml. dokončuje své vyprávění vylíčením toho, jak to dopadlo se soukromníky v Němčicích: „Hynková nakonec v roce 1958 vstoupila do JZD. V tu dobu se výrazně zesílil tlak na to, abychom do JZD také vstoupili. Neustále za námi chodili lidé ze zemědělského referátu ONV a vyptávali se, jestli jsme vše odvedli, jak jsme měli. Když přišel nový rozpis kontingentu na rok 1959, tak otec poznal, že je nesplnitelný. Proto jsme v lednu 1959 přistoupili do JZD.“²⁴⁸

Tímto bylo cíle dosaženo. Státní moc zvítězila nad bezbrannými jedinci. Všichni zemědělci pracovali v JZD, Miloš Boháč a Jan Karas byli zavření ve vězení. Takový byl výsledek období kolektivizace v obci Němčice.

8. Dozvuky

František Jirsa poté pracoval v JZD jako krmič krav do doby, než se v prosinci 1972 odstěhoval společně se svou manželkou Marií Jirsovou do Dražejova. Aby se oba vyvázali z tíživé pracovní povinnosti v družstevním kravíně, museli družstvu darovat všechny pozemky a také museli JZD za nevýhodných podmínek prodat chalupu.²⁴⁹ František Jirsa se vrátil do ČZ Strakonice, kde pracoval až do odchodu do důchodu v roce 1977. Zemřel v roce

²⁴⁵ Rozhovor s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13. 9. 2010

²⁴⁶ PÁTEK, Zdeněk. K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství. In: *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 194

²⁴⁷ Rozhovor s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13. 9. 2010

²⁴⁸ Ut supra

²⁴⁹ František Jirsa ml. k tomu dodává: „Jiní by zaplatili víc a hned, ale muselo se to prodat družstvu, tak se nedalo nic dělat.“ - cit. z rozhovoru z 13. 11. 2010

1986 v Dražejově.²⁵⁰

Františku Jirsovi ml. byla omezena možnost dále studovat kvůli špatnému posudku z MNV.²⁵¹ Po určitých obtížích mohl nastoupit na učební školu elektrotechnickou v Netolicích, ale jeho rodiče museli platit polovinu učebních nákladů.²⁵² Po studiích měl nastoupit do JZD, ale už se tak nestalo, protože se jeho rodina zbavila všech pozemků a odstěhovala z obce, a tak se osvobodila od povinnosti podílet se na zemědělské výrobě. František Jirsa ml. začal pracovat jako elektromontér v STS Strakonice. V roce 1992 uplatnili Marie Jirsová a František Jirsa ml. nárok na restituci darovaných pozemků a na základě rozhodnutí Okresního úřadu Strakonice jim byly pozemky v roce 1995 vráceny. František Jirsa ml. se už nikdy natrvalo do Němětic nevrátil.²⁵³

V roce 1965 se chtěl Josef Karas z Němětic odstěhovat do Volyně. To mu ale po dlouhou dobu nebylo dovoleno.²⁵⁴ Josef Karas již dále nemohl pracovat jako pekař. Jeho děti navíc byly nuceny ve všech dotaznících uvádět třídní původ otce „živnostník“. Celý mlýn se vrátil do rukou rodiny Karasů až na základě soudní rehabilitace Jana Karase v roce 1994.²⁵⁵

Miloš Boháč jako vězeň pracoval v jáchymovských uranových dolech a následně byl po ukončení těžby v roce 1961 převezen do tábora Bytíz u Příbrami. Dne 7. května 1964 byl podmíněčně propuštěn. Do Němětic se vrátit nemohl, protože v nich měl zákaz pobytu, ale zbytek jeho rodiny se odstěhoval do bytu v Plzni. Tam ho přijali do podniku Vodní stavby, kde dělal stavebního dělníka až do odchodu do důchodu v roce 1990. V roce 1991 začal jednat o navrácení majetku v Něměticích a byl plně soudně rehabilitován. V následujících letech pak s péčí řádného hospodáře opravoval zdevastovaný statek. Zapojil se i do obecního života, když se zasloužil o opravu kaple na návsi a sponzoroval opravu kapličky u č.p. 10. Miloš Boháč zemřel 14 dní po smrti své ženy Anežky v březnu 2010.²⁵⁶

²⁵⁰ Rozhovor s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13. 11. 2010

²⁵¹ František Jirsa ml. k tomu podotýká: „Stačilo, aby předseda KSČ v obci řekl: »Ten studovat nepůjde!« a všichni se podle toho zařídili. Předseda JZD pak dal mým rodičům nabídku, podle které by JZD zaplatilo mé učební náklady za předpokladu, že po vyučení nastoupím do JZD jako zedník nebo mechanizátor zemědělských strojů. Když jsme trvali na jiném učebním oboru (elektrikář), tak jediné za podmínky, že moji rodiče budou JZD hradit polovinu učebních nákladů.“ - cit. z rozhovoru z 13. 11. 2010

²⁵² František Jirsa ml. o tom říká: „Bylo běžné, že zaměstnavatel, u něhož měl učené poté nastoupit, zaplatil celé učňovo studium. Já byl v tomto unikát. Nesetkal jsem se s nikým jiným, kdo by si v té době musel na své učení přispívat.“ - cit. z rozhovoru z 13. 11. 2010

²⁵³ Rozhovor s pamětníkem Františkem Jirsou ml. z 13. 11. 2010

²⁵⁴ Josef Karas vzpomíná na to, jak náročné bylo získat souhlas s přestěhováním: „Pokud se žádalo o členství v bytovém družstvu mimo místo bydliště, bylo třeba kladné stanovisko MNV. MNV jej ale nechtělo dát. Odvolání k radě MNV bylo zamítnuto. Kontrolní rada ONV vyhověla našemu dovolání jen částečně a to tak, že pokud by se uvolnil byt v Něměticích, mohli jsme se přestěhovat v rámci obce. Přestěhování do Volyně umožnila až informace Ústřední rady družstev o tom, z jakých důvodů (dojíždění, zdravotně nevyhovující bydlení, nemá byt vůbec) se dovolovalo přestěhování. Tyto důvody jsme splňovali.“ - cit. z rozhovoru z 2. 10. 2010

²⁵⁵ Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 2. 10. 2010

²⁵⁶ BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 46, 58, 63.

Závěr

Všechny věci mají svůj konec a i má práce se chýlí ke svému závěru. Mým úkolem je na těchto řádcích shrnout teze a zjištění, ke kterým jsem dospěl výše, do jednoho koherentního celku.

Na počátku mého příběhu byly Němětice obcí politicky, nábožensky a národnostně homogenní, v níž panovaly dobré sousedské vztahy. Během času došlo k naprostému rozkladu mezilidských vztahů a souboji dvou skupin, jedné státem podporované a druhé tvořené jednotlivci, kteří bránili zděděný majetek po předcích.²⁵⁷ Při psaní práce mi neustále přicházela na mysl otázka: Jak mohlo dojít v krátkém období tří desetiletí (30. léta – konec 50. let 20. století) k tak radikální a do té doby neobvyklé proměně vesnického společenství? Implicitní odpověď na tuto otázku lze najít na několika místech této práce v pozadí některých použitých argumentů. Pokud bych měl zde podrobněji rozvést své úvahy, vycházel jsem z následujících předpokladů: Je obecně známo, že vesnické společenství je, co se týče rychlosti, kterou v něm probíhají změny, poměrně konzervativní ve srovnání s městy. Proto jakákoliv náhlá proměna vesnice zasluhuje zvýšenou pozornost a padá na ni okamžitě podezření, zda není vyvolána vnějším prvkem. Vnějšími prvky, které zasáhly největší měrou do života vesnice, byly světová válka a změna politického režimu. Přesto vesnické společenství reagovalo na tyto prvky svým specifickým způsobem a veškeré změny se děly postupně, jako by obyvatelé obce jen těžko ustupovali ze svých časem prověřených tradic a obyčejů.

Integrojící roli v předválečném životě vesnice, dle mého mínění, sehrála agrární strana a katolické náboženství. Agrární strana razila v přístupu k zemědělské veřejnosti heslo: „Venkov jedna rodina“, čímž se snažila poukázat na velmi blízké, vřelé sousedské vztahy a sounáležitost malých a velkých zemědělců na vesnici. Pokud jde o jednotící úlohu náboženství, ta se nejvíce projevovala při společných nedělních mších a při oslavách všech svátků církevního roku. Nicméně po válce byla agrární strana zakázána a celkový poválečný nihilismus společně se zásahy proti církvi po roce 1948 znamenaly, že oba sjednocující elementy zmizely.

Je zajímavé sledovat, jak se v průběhu času postupně přesouvala moc a vliv mezi jednotlivými socio-ekonomickými skupinami. Před válkou měli největší faktický vliv na dění v obci nejlepší hospodáři, jakým byl kupříkladu František Boháč, který inicioval stavbu

²⁵⁷ Josef Karas upozorňuje na změnu, která nastala v myšlení lidí během prvních let po Únoru 1948, těmito slovy: „Lidé na vesnici byli vždy přímo závislí na půdě. Zdědili tisíciletou lásku k půdě a dovedli se soudit o to, že jeden druhému odoral jednu brázdu z meze. To se ztratilo během pár let...“ – cit. z rozhovoru z 2. 10. 2010

kapličky na návsi. Po válce přestávala být rozhodujícím faktorem pro ovlivňování dění v obci ekonomická síla a stala se jím síla politická. Tak krátce po válce obsadili MNV střední a menší rolníci a po Únoru 1948 KSČ vytlačila svojí mohutnou podporou na nejmocnější funkce v obci malorolníky a bezzemky. Lidé jako Jan Černík, Václav Bláha nebo Jan Valchář získali moc, o které se jim v dřívějších dobách ani nemohlo zdát, a proto není divu, že se komunistické straně cítili zavázáni za to, že je na jejich funkce dostala. Tito a další utvořili v Němčicích skupinu, která výrazně přispívala k plnění direktiv, které přicházely z vyšších míst. Stát po Únoru 1948 se v určitých aspektech podobal - pokud jde o předávání příkazů - stroji. Pokyny vycházející z jediného mocenského centra - ÚV KSČ - byly systémem převodních pák předávány do všech úrovní veřejné správy - krajské, okresní a místní. Nově přijímané zákony, spolu s dalšími opatřeními, způsobily, že justice se stala dobře fungující součástí státního stroje a právo nástrojem k donucení oponentů komunistického režimu k podřízení se politice vlády. Státním orgánem, který dohlížel na lidi na vesnici přímo, jelikož působil mezi nimi, byl tzv. „okrskář.“ Josef Karas hodnotí jejich zřízení jako počátek atmosféry strachu a nedůvěry, která se v obci utvořila.

Otázkou nejvíce rozdělující vesnickou veřejnost byla otázka združstevňování. Kolektivizace nebyla pouze ideologickým cílem režimu, ale také prostředkem k rozdělení a ovládnutí vesnického společenství. Samostatný hospodář byl do značné míry na státu nezávislý, a tím pádem byl i hůře ovladatelný, než družstevní rolník, jemuž družstvo nařizovalo kolik má pracovat a za tuto práci mu vyměřovalo mzdu. Vlastní půda znamenala pro soukromého hospodáře dědictví po generacích předků a práce na ní mu přinášela radost. Hlavně ale bylo vlastnictví půdy často jedinou zárukou obživy pro celou rodinu. Právě proto se vedl o kolektivizaci na vesnici největší boj. Pro hospodáře měla otázka držby vlastní půdy existencionální důležitost; státní moc si na druhou stranu uvědomovala, že připravit zemědělce o jejich půdu je nejsnazší cesta k tomu, aby se plně podřídili komunistickému režimu.

Mám-li tedy podat plnou odpověď na otázku položenou v úvodu závěru, pak k tak radikální proměně němčického vesnického společenství, která vedla v jeho faktický rozpad na menší skupiny, mohlo dojít jen z důvodu zmizení integrujících prvků (zákaz agrární strany, omezení vlivu náboženství) a vzniku rozdělujících prvků vytvářejících prostředí strachu a nejistoty, jakými byly: vzestup vlivu KSČ v poválečném období a vytvoření členské základny strany aktivně podporující stranickou politiku přímo v obci; zřízení funkce okrskových příslušníků SNB, kteří shromažďovali informace vedoucí k trestnímu postihu vybraných skupin občanů, tj. sedláků a živnostníků; zvýšení státního vlivu na chod justice a tudíž snížení

šance na spravedlivý proces, pokud souzený patřil ke skupině státem obecně perzekuované; označování (stigmatizace) těch, kteří s kolektivizací nesouhlasili, snaha o jejich vydělení z běžné společnosti jako mimoprávní formu trestu za jejich nesouhlas, znemožňování výkonu jejich povolání a provádění dalších opatření proti těmto občanům.

Je třeba říci, že přestože opatření, která režim používal k donucení rolníků ke vstupu do JZD, byla ve většině obcí ČSR stejná, samotný čas, kdy se přistoupilo k založení družstva, se odvíjel od místních podmínek. Záleželo nejen na přírodních podmínkách, ale také na kulturní a mravní úrovni lidí, a to nejen těch, kteří měli aplikovat stranické směrnice na nejnižší úrovni stranické hierarchie (obecní tajemníci a funkcionáři KSČ, kteří zároveň mohli být zároveň funkcionáři MNV), ale i těch, kteří vůči kolektivizačnímu úsilí stáli v potenciální opozici. S ohledem na fakt, že strakonický okres nepatřil v tempu združstevňování k nejrychlejším, a vzhledem ke skladbě obyvatel v obci, z nichž téměř všichni byli starousedlíky majícími pevné pouto k půdě, byl proces zakládání a rozvoje družstva v Němčicích pomalý a problémový. O prvním družstvu, založeném v září roku 1950, řekl Miloš Boháč, že příliš neprosperovalo. Bylo pouze družstvem I. typu, svým charakterem bylo přechodné a nepřidala se do něj většina zemědělců. Družstvo III. typu, založené na konci srpna 1952, bylo družstvem tohoto typu jen na papíře. Protože se nesvedl skot do společného ustájení, nedosáhlo se příslušné úrovně společného hospodaření. Jak se zmiňuje i obecní kronika, JZD se potýkalo se špatnou organizací, různí hospodáři uplatňovali rozdílné osevní postupy, a tak se družstvo po odchodu rozhodujícího počtu rolníků fakticky rozpadlo v září roku 1953 po jediné společné sklizni. Po projevech prezidenta Zápotockého, dávajících soukromým zemědělcům naději, že už je nikdo nebude nutit ke vstupu do JZD, panovala nechuť ke společnému hospodaření a družstvo již jen dožívalo jako menšinové. Pokud jde o Němčice, lze o stálejší formě družstva mluvit až od ledna 1956.

Již jsem se zmiňoval o tom, že osobní morálka rozhodovala o tom, jak jednotliví lidé přistupovali ke kolektivizaci. Mezi členy komunistické strany v obci se našli lidé přesvědčení o perspektivách družstevní velkovýroby (pamětníci se shodují na tom, že idealistou byl v tomto směru František Lenc), stejně tak jako lidé, kteří v kolektivizaci viděli jen svůj vlastní hmotný prospěch a hledali příležitost k obohacení (příkladem takového člověka je Jan Černík, který se zasloužil svými udáními o zatčení Miloše Boháče a po jeho odsouzení se zabydlel na jeho statku). Pod tlakem prostředí totalitního režimu se ukázal dobrý, resp. špatný, charakter jednotlivých lidí z vesnice a projevíly se vlastnosti, které by za jiných podmínek zůstaly skryté. Josef Karas řekl: „Nejhorší byli ti, kteří přímo vyhledávali možnost, jak by

uškodili.“²⁵⁸ A k nim patřil i Jan Černík, představitel komunistické skupiny v obci, který získal během své kariéry ve Zbrojovce Strakonice vliv a kontakty ve straně a pomyslně chráněn mocenskou pozicí KSČ neomezeně prosazoval svou moc v rámci obce. Naproti dobře organizované a státem podporované skupině komunistů stáli jednotlivci s vysokým morálním kreditem jako Boháč,^{*} Karas a další. Miloš Boháč patřící mezi největší soukromě hospodařící zemědělce na okrese byl přirozeným vzorem pro ostatní rolníky. Jako pracovitý hospodář, který dokázal plnit vysoké dodávkové povinnosti a měl i přebytky pro sebe, působil jako příklad toho, jak se soukromníkovi může dařit. V očích komunistů se stal překážkou úspěšného fungování družstva. Josef Karas, pekař, jehož podnikavá rodina postavila v Němčicích mlýn i pekárnu, byl za svůj živnostnický původ povolán k výkonu služby v Pomocných technických praporech na dobu 31 měsíců. V době, kdy byl jeho otec odsouzen na tři léta a veškerý majetek propadl státu, se musel postarat o svou matku a snachu s malým dítětem, což se mu nakonec podařilo.

Takřka v každé obci se našlo pár těch, kteří vyhledávali možnost, jak by ostatním uškodili, stejně jako se našlo pár hrdinů své doby v malém, kteří se rozhodli bojovat s větrnými mlýny a bránit své hospodářství proti vůli státní mašinérie. Němčice se v tomto ohledu nelišily od některých jiných obcí v ČSR.

V závěru bych měl ještě zmínit to, čemu jsem se v práci příliš nevěnoval. Za podrobnější prozkoumání by stály události okolo Boháčova procesu. Některé dokumenty týkající se tohoto případu by mohly být k nalezení v Archivu bezpečnostních složek. Pozadí tohoto soudního procesu nicméně nebylo hlavním tématem mé práce. Prostor k dalšímu bádání však v této oblasti je.

Na počátku mé práce stála touha poznat životní příběh mého předka – Františka Jirsy. Jak jsem se o dějinách obce dozvídal víc a víc, stávaly se čím dál tím zajímavějšími. Skutečně překvapující pro mě bylo, když jsem si uvědomil, po četbě pramenů a vyprávění pamětníků,

²⁵⁸ Rozhovor s pamětníkem Josefem Karasem z 3. 10. 2010

^{*} pozn. autora: K povaze Miloše Boháče je třeba poznamenat, že to byl člověk nadán jistou mírou statečnosti, což se projevilo ve způsobu, jakým snášel útlak, kterého se mu dostalo od totalitní moci na počátku 50. let, a také ve způsobu, jakým prožíval odsouzení a práci v uranových dolech. Při čtení jeho pamětí jsem si povšiml toho, jak velký význam pro něho měla víra v Boha. Ta ho posilovala v těžkých chvílích ve vědomí, že dělá správnou věc a že se spravedlnost nakonec ukáže. Miloš Boháč např. napsal o svých pocitech před soudním přelíčením: „Když jsem přišel k soudu, moje nervy byly na rozsypání. Tím dnem mi alespoň končila dlouhá doba výslechů. A říkal jsem si pro sebe: zaplat' pán Bůh, že jsem přežil vyšetřování, které trvalo padesát dní.“ Vynesení rozsudku komentoval Miloš Boháč takto: „Jistěže mně nebylo jedno, kolik jsem dostal, ale muselo se to brát tak, že spravedlnost jednou přijde a zbývalo se jen modlit a věřit v Pána Boha.“ V roce 1990 se Miloš Boháč zúčastnil shromáždění členů Konfederace politických vězňů v Praze a popsal ho těmito slovy: „Jistěže roky na každém vykonaly své, ale většinou užívaná věta byla »dožili jsme se«. Když jsem mluvil s panem Plichtou, Roupcem, Stehlíkem a dalšími o případu Babice, tak zjišťuji, že víra v Boha nám všem dala velkou sílu pro duševní povzbuzení.“ - BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vl. n., s. 36, 52.

že nejenom perzekuce tvrdého typu, tzn. tresty odnětí svobody a zabavení majetku, ale i každodenní drobné šikany hrály neméně důležitou roli v nátlaku na sedláky a živnostníky. Perzekuovaní se určitým způsobem dokázali vyrovnat s rozhodnutím státního orgánu, který o nich před lety nespravedlivě rozhodoval, ale pochopit, proč jim jejich známí a lidé se kterými vyrůstali, dennodenně znepříjemňovali život, to už je něco jiného. Kolektivizace Němčtic je malou částí mozaiky dávající dohromady velké dějiny. Dějiny Němčtic vytvářeli lidé, kteří v obci žili, a proto jejich příběhy odehrávající se zdánlivě na pozadí velkých dějin jsou součástí těchto dějin.

Seznam pramenů a literatury

- Státní okresní archiv Strakonice, fond Archiv obce Němětice
- Státní okresní archiv Strakonice, fond Místní národní výbor Němětice
- BÍLEK, Jiří, *Pomocné technické prapory – o jedné z forem zneužití armády k politické perzekuci*, 2. vyd., Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002
- BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti*, 1. vyd., Praha: Dokořán, 2008
- BOHÁČ, Miloš, *Sedlákem, kulakem, dělníkem*, Plzeň 2007, vlastním nákladem
- BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.), *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*, 1. vyd., Brno: StilusPress, 2009
- GERLOCH, Aleš, *Teorie práva*, 5. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
- GOFF, Jacques Le, *Paměť a dějiny*, 1. vyd., Praha: Argo, 2007
- JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, 1. vyd., Praha: Vyšehrad, 2008
- KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – doba tání 1953-1956*, 1. vyd., Brno: Barrister & Principal, 2005
- KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa – kořeny reformy 1956-1968 – Společnost a moc*, 1. vyd., Brno: Barrister & Principal, 2008
- KUKLÍK, Jan, a kol., *Vývoj československého práva 1945-1989*, 1. vyd., Praha: Linde, 2009
- PETRÁŇ, Josef, *Příběh Ouběnic*, 2. doplněné vydání, Praha: Lidové noviny, 2001
- RUPNIK, Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa*, 1. vyd., Praha: Academia, 2002

Obrazová příloha a kopie dokumentů

Příloha č. 1: Zemědělská hospodářská mapa JZD Nihošovice (r. 1968) – výřez z větší mapy – Přestože je mapa mladší, než období, o kterém pojednává tato práce, může tato mapa dobře posloužit k zobrazení polohy obce Němětice vůči dalším obcím v oblasti. Libětice a Strunkovice jsou položeny severně od Němetic, Nihošovice západně, Přechovice jižně a Hoštice východně. Na mapě jsou uvedeny i původní místní názvy jednotlivých částí katastru.

Příloha č. 2: Současná katastrální mapa obce Němětice ze stránek Českého úřadu zemědělského a katastrálního (<http://www.cuzk.cz/>) – mapa je opatřena vrstevnicemi a tudíž podle ní lze snadno získat představu o reliéfu obce. Dále jsou v ní napsány místní názvy některých míst, modrou barvou je v mapě zaznačeno vodstvo (potok Peklov, řeka Volyňka) a zelenou barvou zalesněná část katastru.

Příloha č. 3: Ukázky stylu písma všech čtyř kronikářů obce Němětice (možné provést grafologickou analýzu jejich písma): **a)** *Jan Karas* - byl prvním kronikářem obce. Do pamětní knihy napsal úvod, historii obce od nejstarších časů, geograficky popsal katastr a zaznamenal události roku 1930; **b)** *Václav Potužník* – druhý kronikář obce. Dopsal události, které se udály v obci od první světové války až do roku 1937. Čtivým způsobem informoval o záležitostech obce za první republiky i o záležitostech celostátního významu; **c)** *František Tůma* – třetí obecní kronikář. Sklon písma naznačuje, že je jeho ruka vypsána a neobjevují se u něho některé starší tvary písmen jako u předchozích dvou kronikářů; **d)** *Jan Valchář* – čtvrtý kronikář obce. Byl členem KSČ a jeho stranická příslušnost se na vyznění kroniky projevila. Pokud jde o jeho písemný projev, vyskytuje se v něm vyskytuje řada pravopisných chyb.

Příloha č. 4: Současná letecká mapa obce Němětice získaná ze stránek Českého úřadu zemědělského a katastrálního (<http://www.cuzk.cz/>), pozn.: *skryta dnešní družstevní bramborárna; doplněno o č. p. domů* – Z mapy lze zjistit, v jakých usedlostech v obci bydlely jednotlivé rodiny. Jak vyplývá z letecké mapy, usedlosti kolem návsi a v severozápadní části vesnice (tedy v nejstarších částech Němetic) patřily sedlákům - Kotál (1), Zíta (2), Boháč (3), Rod (9), Němec (29), Želízko (22) – zatímco nově postavené domy ve východní části vesnice (31-35, 37-40) patřily bezzemkům a maloroľníkům, kteří po druhé světové válce podporovali KSČ. Je pozoruhodné, že rodiny, které si byly názorově podobné, spolu přímo sousedily a nebyly rozptýleny po celé vesnici. Stojí za zmínku, že v roce 1952 do JZD nevstoupili právě Karel Kotál, Jindřich Zíta, František Rod a Jaroslav Želízko. Je možné, že i jejich vzájemná poloha a dobrý přístup k vlastním polím je přiklonily k názoru, že je lepší do družstva nevstoupit. Další skupinu usedlostí v Němeticích tvořily chalupy za potokem Peklovem – Jirsa (10), Lenc (25), Matas (34). Od obce poněkud vzdálené byly mlýny Podhorských (24) a Karasů (28), které byly umístěny u řeky Volyňky.

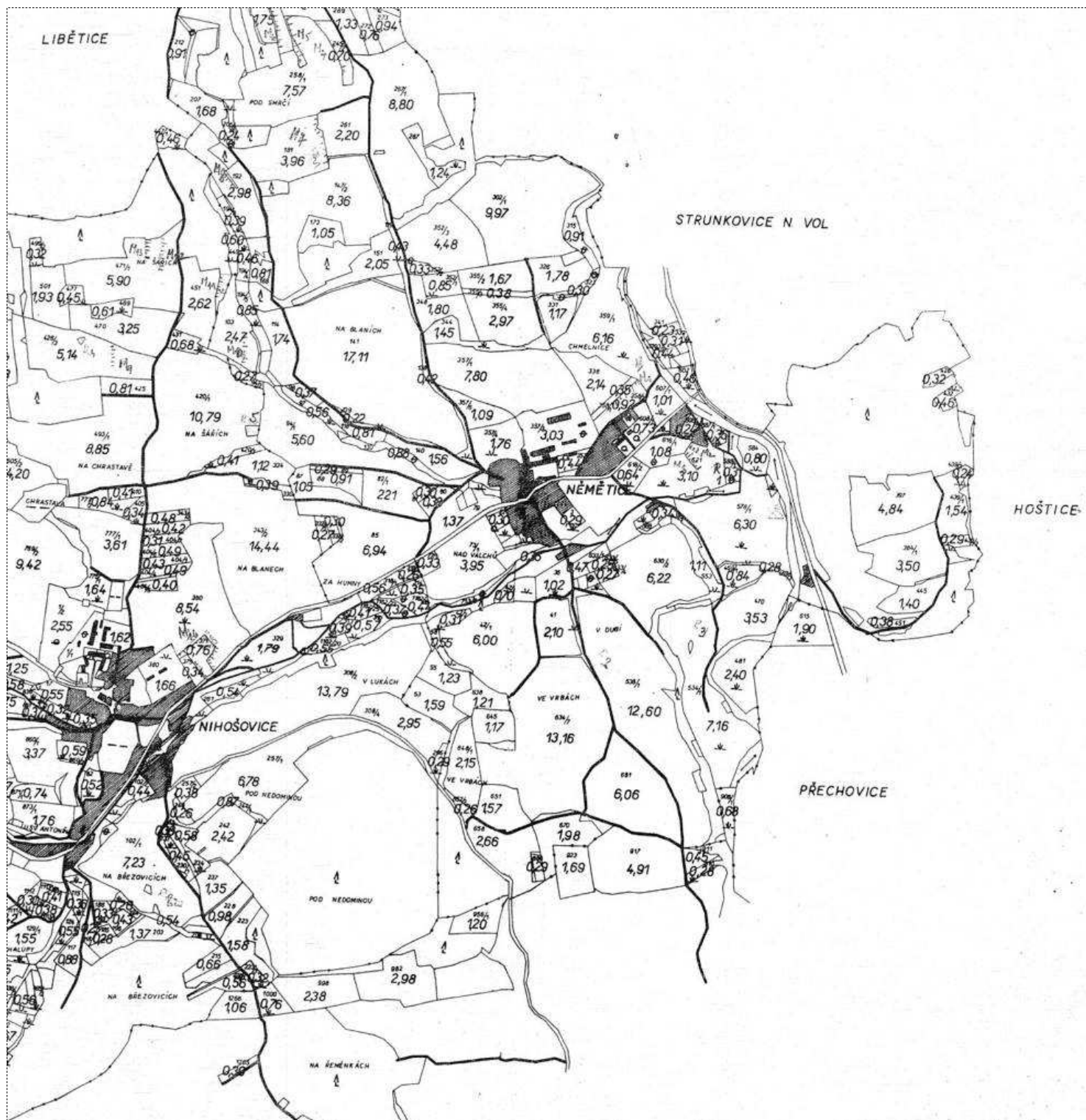
Příloha č. 5: Článek „Život je takový jaký jej lidé vytvářejí“ - Strakonický budovatel, ročník: VI., číslo: 44., 10. prosince 1954 – článek má za cíl očernit Jaroslava Želízka a je příkladem nenápadné kampaně vedené v regionálním tisku proti soukromě hospodařícím zemědělcům.

Příloha č. 6: Propagandistický leták „Taková jsou třídní nepřátelé!“ z okresu strakonického – letáky proti sedlákům-neplničům. Cílem rozšiřování takových letáků bylo ukázat, že kulaci jsou těmi, kteří narušují zásobování pracujících. Tomu, kdo byl seznámen se zemědělským životem ale muselo být zřejmé, že povinné dodávky v takové výši jsou pro hospodářství výměry okolo 25 ha nesplnitelné.

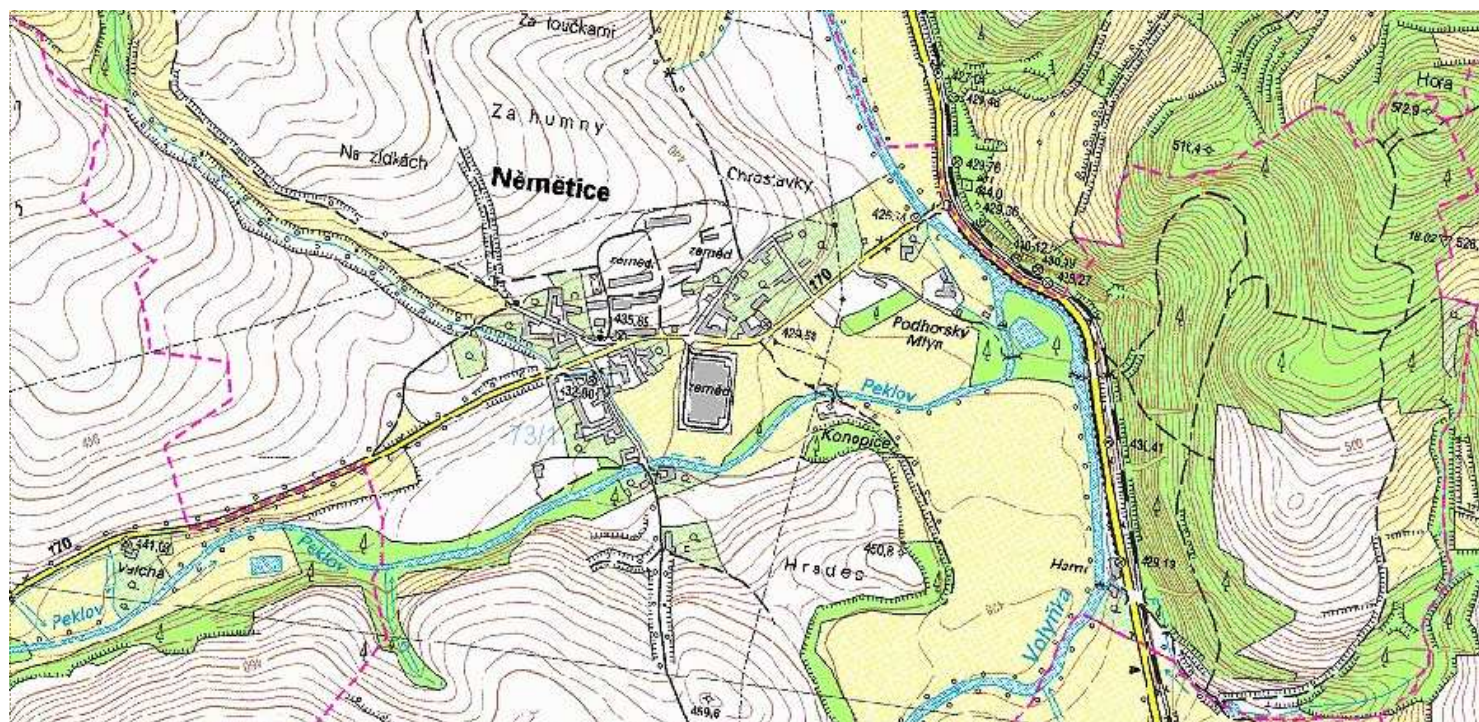
Příloha č. 7: Titulní strana Strakonického budovatele, ročník: IX., číslo: 5., 2. února 1956 – Číslo pojednávající o založení pěti nových JZD na Strakonicku. Článek „Kupředu za další Jednotná zemědělská družstva“ v pravém sloupci je zdůrazňována nutnost boje proti kulakům pro umožnění zakládání JZD, přičemž je zmiňováno i jméno Miloše Boháče.

Příloha č. 8: Fotografie řazené postupně od levého horního rohu do pravého dolního rohu: 1) Němětice kolem roku 1930, nestojí družstevní bytovka, ani bramborárna, uprostřed do podkovy budovy Boháčova statku; 2) Dnešní podoba kapličky na návsi; 3) Miloš Boháč; 4) Jan Černík (úplně nalevo) oznamuje na ustavující schůzi JZD v Nihošovicích za přítomnosti funkcionářů z okresu, že zemědělci v Němeticích založili družstvo; 5) pamětník Josef Karas; 6) pamětník František Jirsa ml.

Příloha č. I:

Příloha č. 2:

Příloha č. 3:

a)

Oblec je velmi lehká a všude
tak žijí, leží Nedomin 575 m. nad.

b)

V prvních vlnách do obcí koná-
ných 15/II. 1919. dle poměrného zast.

c)

1947 Na počátku tohoto roku chci se
nejprve popsat jednotlivá popisná čísla
a do velikosti a majitelů neb jistě
tyto poměry se po čase hodně změni.

d)

Dne 5. 9. 1950 Byl v Keři obci
zakládán J. K. D. srovnání
střany A. V. C.

Příloha č. 4:

Příloha č. 5:

Život je takový, jaký jej lidé vytvářejí

Kde se pracuje novým způsobem, využívá se nových metod práce a zkušeností nejlepších družstevníků a rolníků, tam je život šťastný a radostný. Kde se pracuje po starém, tam to podle toho vypadá. Jsou to jednotlivci, kteří ze zlé vůle nemohou zapomenout na doby předmnichovské republiky, kdy jim starý řád dovolil nejen vykořisťovat, ale také terorizovat ostatní obyvatele v obci.

Také v Němčicích kulaci podivně hospodaří. Dluží státu 37.200 litrů mléka, 231 q obilí, 548 q bramborů a 105 q masa.

Nestarali se o dodržení plánovaných ploch brambor a místo nich zaseli obilí. Při tom obdělávali pole tak nedostatečně, že úrodu sklídili snadno. O tom, že by měli snahu zlepšit výnosy ze svých polí, nemůže být ani řeči, neboť odmítli i jim přidělená hnojiva. Nač by se starali, snad proto, aby se lidé měli dobře?

Kulaci dobře hospodařili když na ně pracovali dělníci a drobní zemědělci, ale když již hospodařit neumějí. Měli by se poctiví zemědělci přijít podívat do Němčic, jako hospodaří třeba větší zemědělec Želízko. To stojí za podívanou. Když starému Želízkovi řekla snacha, že to není správné, když botky u secího stroje podvazuje provázkem, aby zrní zůstalo na povrchu pro ptactvo, a aby botky zapustil hlouběji do země, říkal: „My jsme to tak vždy dělali, tak to dělám dobře.“ A starý Želízko i mladý odevzdávají obilí jako tříhektarový zemědělec.

Místo bravu si zařídili velké množství drůbeže, kterou prodávají volně lidem, docházejícím nakupovat do vsi, ač by mohli drůbež použít jako protidodávku. Tak tito lidé zabraňují, aby kulaci dodávali výrobky státu a pracujícím na stůl a stát jim náhradou dával všechna sociální zařízení, která

náš stát všem poctivým pracujícím dává.

Při prohlídce výkupních orgánů byli nalezeni dva nákně vykrmení vepři, kteří byli majetkem jiných občanů, bydlících v obci a Lešek a Boháč je krmili ze svého obilí a brambor, třebaže dodávky nesplnili. Šest velkých zemědělců v Němčicích nejen, že poškozují vědomě naše hospodářství, ale dluží ještě státu na daních přes 43.000 Kčs, o které poškozují výstavbu našeho státu.

Kulaci dovedou i vlastní rodinu rozleptat. Stará Želízková vyštvala snachu z domu, vynutila na ní snubní prsten, když manžel nebyl doma. Staré myšlení buržoasní, myšlení po způsobu vykořisťování člověka člověkem, vede k rozvratu a k nepřátelství.

Dle vyprávění obyvatel v Němčicích.

Takoví jsou třídní nepřátelé!

Dříve vykořisťovatelé pracujících, nyní sabotéři výživy národa.

Podívejme se na jednoho z nich.

Kulak Josef Havla, Třešovice čp. 21, okres Strakonice, vlastní 23,70 ha zemědělské půdy.

V předmnichovské republice byl agilním příslušníkem Beranovy agrární strany, která nám připravila Mnichov. Od roku 1936 až do doby okupace ve funkci starosty ovládal obec. Za kladný postoj k nacistům ho Hitlerovi hrdlořezové pověřili funkcí správního komisaře, kterou vykonával od roku 1939 až do roku 1945.

Tento přísluhovač největších nepřátel našeho pracujícího lidu nejen pomáhal zotročovat náš lid, ale i sám vydatně pracující vykořisťoval. V jeho hospodářství pracovali za žebráckou mzdu dva kočí a služka.

V době poroby národa využíval bídy a hladu pracujících, jimž za přemrštěné ceny přenechával svoje výrobky.

Dodávky v době okupace plnil vysoko nad 100 procent. Avšak od doby, kdy se pracující lid dostal k moci a vypořádal se s příživníky, obrátil pan Havla Josef a začal zásobování pracujících neplněním dodávek sabotovat.

V roce 1952 nedodal 3.550 litrů mléka, v roce 1953 svůj dluh zvýšil na 10.270 litrů a za rok 1954 dluží opět našim dětem 9.032 litry mléka.

Rovněž v ostatních produktech své povinnosti neplnil a neplní. Na příklad v mase za rok 1952 dluží 748 kg, v roce 1953 3.261 kg a v roce 1954 1.601 kg. Vajec nedodal letos 1.711 ks.

V letošních žních odmítal splnit dodávky obilí, přestože jeho úroda byla dobrá. Jeho záměr — zasanťochit obilí za šmelinářské ceny — byl překažen a bylo mu odebráno 10.292 kg obilí.

Rovněž brambory odmítá dodávat. Kulak Havla se řídí heslem „Čím hůře, tím lépe pro mne“.

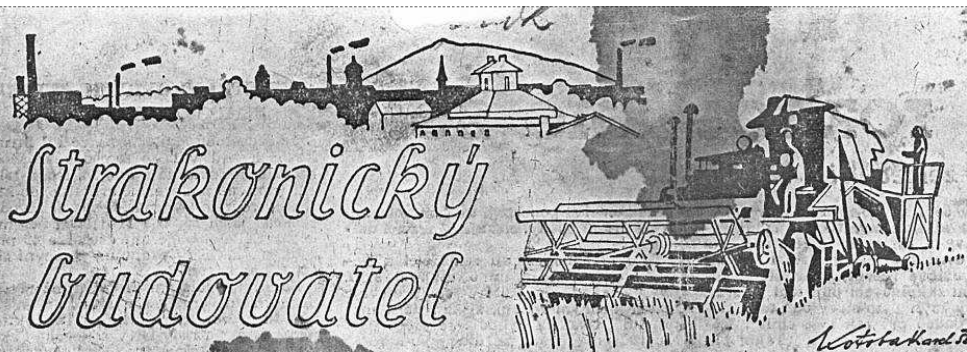
Občané, zemědělci!

Odhalujte ve svém okolí takové záškodníky naší společné práce na vybudování šťastného života našeho lidu.

Všichni pracující chtějí mír. Tito sabotéři však svými činy připravují válku.

Pracující našeho kraje, dělníci, rolníci a příslušníci pracující inteligence svou činností prací přispívají k upevnění světového míru.

Sabotéry a záškodníky z řad kulaků odhalí a jejich rejdy spravedlivě potrestají.

Ročník IX. - Číslo 5.

Cena 20 haléřů.

Čtvrtek, 2. února 1956.

Pět nových družstev na Strakonicku

První družstvo druhé pětiletky v Nihošovicích

V úterý dne 24. ledna 1956 padlo rozhodné slovo o utvoření jednotného zemědělského družstva v Nihošovicích, za přítomnosti předsedy ONV soudruha Františka Vondráška. Třicet dva členů, kteří budou hospodařit na 215 hektarech půdy přijalo III. typ provozního řádu a do svého čela si zvolilo za předsedu pětihektarového zemědělce soudruha Vojtěcha Kolaříka.

Další Jednotné zemědělské družstvo v Němčicích

Ještě též den bylo založeno další družstvo v Němčicích, kam vstoupili mimo dvou zemědělců, všichni zemědělci. Nové družstvo má 66 členů a 280 hektarů. Za předsedu si zvolili čtyřhektarového zemědělce, člena ONV soudruha Františka Tůmu a do představenstva Václava Bláhu, Marii Pánkovou, Jaroslava Podhorského, Jana Trojana a Františka Lence. Předsedou revizní komise byl zvolen Václav Potužník a dalšími členy František Matas a Jan Černík. Skladníkem Jan Valchář a pokladníkem Jan Kýzner.

Třetí družstvo druhé pětiletky v Katovicích

Ani v Katovicích nezůstali pozadu a ve středu dne 25. ledna 1956 si 39 členů ustavilo jednotné zemědělské družstvo III. typu a budou hospodařit na 135 hektarech. Svou důvěru vložili do rukou nově zvoleného předsedy Eduarda Tomšovice, čtyřhektarového zemědělce.

»Družstvo míru« v Doubravici Vojňské

Když se sešli noví družstevníci v Doubravici Vol., na své ustavující schůzi jednotného zemědělského družstva, rozhodli se dát svému družstvu jméno „Družstvo míru“. Sdružila se většina zemědělců v obci s devatenácti členy a s výměrou 82 hektarů. Do čela si dali mladého středního zemědělce Miloslava Kutáka.

Páté družstvo druhé pětiletky ve Strunkovicích

V sobotu dne 28. ledna 1956 došlo k ustavení dalšího družstva ve Strunkovicích nad Vol. za přítomnosti členky rady KNV v Českých Budějovicích, družstevnice Blaženy Kostěncové z Přestovic a zástupců OV KSČ a ONV. Do družstva vstoupila skoro celá obec. Třicet pět družstevníků bude hospodařit na 205 hektarech. Za předsedu si zvolili středního zemědělce o výměře 9 hektarů půdy Aloise Polanku.

První Jednotné zemědělské družstvo II. pětiletky v Nihošovicích

Zemědělci v Nihošovicích si svůj čestný název „První jednotné zemědělské družstvo II. pětiletky“ opravdu zasloužili. — Vždyť se sami začali zajímat o ustavení družstva, když viděli, že na těch svých malých políčkách a často s jednou krávkou nemohou soutěžit s družstevníky a s traktoristy ze stromní traktorové stanice.

Místní organizace strany a místní národní výbor v Nihošovicích po několika měsících společně pracovali. Hned po červnovém usnesení strany o zakládání nových jednotných zemědělských družstev, začali soudruzi s agitací a předsvědčovali zemědělce o výhodách společného hospodaření. Když pak přišlo vyčišťování smluv a podepisování dalších závazků vůči státu, tu zemědělci počítali s tužkou v ruce, a bude lépe, zdali hospodařit jednotlivě, a

Rozhodnutí zemědělců bylo přijato samotnými zemědělci s nadšením a hned si zvolili přípravný výbor, do jehož čela si dali drobného zemědělce Vojtěcha Kolaříka s výměrou 4,90 hektaru zemědělské půdy. Dále byli zvoleni za členy výboru Josef Cuhra, Jan Frnoch, Jiří Havlík, František Svancar, Václav Kubeš, Cecílie Straková a Antonín Havlík.

Již dnes má nové jednotné zemědělské družstvo 215 hektarů zemědělské půdy. Ustavující schůze požádala radu ONV v Strakonici o uskutečnění hospodářsko-technické úpravy půdy pro společné hospodaření. Drobní a střední zemědělci mají již dnes plnou důvěru ve společné družstevní hospodaření a také jsou plni zdravého elánu. Dobře to řekl nový družstevník: „Když se do toho dáme, tak to musí

jít. My tady v Nihošovicích máme proto všechny podmínky, jen se na ty naše pole a stáje dobře společně poradit.“

A o to vlastně jde. Dobře se poradit, aby všechna pole byla řádně vyčištěna dle bonity půdy a zkušenostech nejlepších hospodářů v Nihošovicích. Ano, dobře se poradit, aby pole dávala více obilí, louky více píce a společně stáje více mléka a masa.

Někteří drobní a střední zemědělci stojí ještě mimo jednotné zemědělské družstvo a je na nich, aby se ještě v poslední chvíli, nežli bude uskutečněna hospodářsko-technická úprava půdy, rozhodli a vstoupili do družstva. Tak vytvoří pevnější základnu nového lepšího života v Nihošovicích.

KUPREDU ZA DALŠÍ JEDNOTNÁ ZEMĚDĚLSKÁ DRUŽSTVA.

Stojíme na prahu II. pětiletky, která nás značně přiblíží k vytouženému cíli — socialismu. Proto dnes v zimní kampani je zakládání nových jednotných zemědělských družstev a rozšiřování členské základny stávajících družstev základním úkolem jak stranických funkcionářů, tak členů místních národních výborů.

V posledním týdnu nově ustavená družstva Nihošovice, Němčice, Katovice, Doubravice Vol., a Strunkovice nad Vol., jsou toho dokladem, že nastává na strakonickém okrese zlom v myšlení a starých názorech, a že na vesnicích základním novým jednotným zemědělským družstev se upevňuje bojový svazek dělnické třídy s třídou drobných a středních rolníků.

Tim, že od červnového usnesení strany se v českobudějovickém kraji založilo 110 nových družstev a v posledním týdnu pět na strakonickém okrese, není to jen šluk náhodných událostí. Zakládání jednotných zemědělských družstev vychází ze stále náročnějších požadavků každého rolníka a rolnice. Přesvědčili se, že naše strana a vláda chce, aby vesnice se úplně vymaňla z hospodářské závislosti na kulacích, jako tomu bylo u Boháče, Mířičky, Švece a dalších a chce pomoci drobným a středním zemědělcům k lepšímu životu na vesnici.

Právě nyní při pořádání výročních schůzí JZD je možno přehlednout výsledky hospodaření družstevníků za rok 1955, kdy v jednotných zemědělských družstvech činí pracovní jednotka: v Přestovicích 40 Kčs, na Střele 30 Kčs, v Nových Kestřanech 25 Kčs, v Malé Turné 24 Kčs, v Novosedlech 23 Kčs, v Štěchovicích a v Kvaskovicích 20 Kčs a kdy dostávají družstevníci naturalie v hodnotě kolem 10 Kčs na PJ. Jsou příklady, kdy jedna rodina dostala vyplaceno na doplatech přes 40.000 Kčs, jako na příklad rolník Kafka z Přestovic.

Při zakládání nových JZD nestačí však jen propagovat dobré hospodářské výsledky družstevníků, ale je nutné, aby všechno nové a pokrokové někdo prosazoval a za jeho uskutečnění bojoval.

Jestliže strana a vláda vynakládá všechno úsilí na zvýšení zemědělské výroby a tím i na zvýšení životní i kulturní úrovně na vesnici, pak je jasné, že rozhodujícím činitelem při zakládání družstev jsou místní organizace strany a místní národní výbory. Jak dovedou stranští funkcionáři a členové místních národních výborů bojovat za uskutečnění JZD, takové jsou úspěchy nebo neúspěchy.

Dobrym příkladem práce stranických funkcionářů a členů místních národních výborů je právě založení pěti nových družstev.

Zatím, co se zakládají nová družstva, je veden boj proti sabotérům a kulakům. Celá řada kulaků byla a je v našem okrese souzena za sabotáž, jako na příklad Korkda, Švec, Holubové, Mířička a Haada. Družstva se zakládají a kulaci zanikají. V tomto boji členové strany a členové místních národních výborů v nové založených družstvech stojí v čele za socialisací vesnice. Právě organizátorská síla funkcionářů značně přispívá k úspěchu založení pěti nových družstev v zimní kampani.

Proto ještě s větší silou za další úspěchy v zimní kampani, za další zakládání JZD, aby byl v prvním roce II. pětiletky učiněn rozhodný krok za lepší život na vesnici!

V DOUBRAVICI VOL. JE „DRUŽSTVO MÍRU“.

Také v Doubravici Vojňské se zemědělci rozhodli společně hospodařit. Na své ustavující schůzi dne 27. ledna si založili JZD a dali mu hrdý název „Družstvo míru“.

Družstevníci, kterých je celkem 17 a mají 82 hektary půdy, si říkali, že zbývajících 7 zemědělců budou navštěvovat a získávat pro vstup do družstva, aby by-

Příloha č. 8:

